

Stépanku Velčov

Tabletci

Timiřvár 2002 g.

Tuj knigče ij izdádinu s finánsovata pomušť ud
starna na Saveta na Nacionálnite Malcinstvá ud
Rumanija

Această ediție apare cu sprijinul Consiliului pentru
Minoritățile Naționale din România

Argument

Drágji Čítateľ!

Aku nisi jáku zajat ali, či aku imaš já slobudnu vreme i za moment, némaš drugu neštu po-hubavu da práviš, tugázi vájda si se udlačil da zamiš u Tojte race tuj manenu knigče. Aku si ij razganal já i – natrupan ud kátadenjšnite buni i brigji – probaš da nameriš u napičetinite redelčeta máلكu zabáva i udmurevanji misla, či ni si grešil. Aku imaš iztarplénji da prečeteš napisanite u tuj brošurče tabletcí, nadevam se, či za imaš prelega da prežuveš po-više čelešcí duševni useštbi: sládku-gurčiva rádust, máلكu taga, nostálgija, puniznust i gordust.

Tabletcíte ud tuj knigče se upisvat u sferata na kasata proza ud po-više oblasti na literaturata, kaćétu sa: satirata, humora, trágikomedijata, tragedijata, istoričeskata literatura i t. d. U nekolku ud tezi tabletcí sa bičuvani različni čelešcí naráve, kujatu “natravisvat” kátadenjšnija žuvot na mlogjije tima ud námu i kujatu u mlogjije prelegji stánvat uzroci

za káreničći i razpraviji megju kumšije i malene. Taj naprimer sa hiperbolizirani: ninavidnustta, nikajélstvodu, tvarduglávustta, hámešnustta i taj dálja.

U drugjije tableći pak, sa upisani čelešći useštbi, kaćetu sa: krotkustta, dubrustivustta, májćinata mila, sramežlivustta, pućitvanjētu na kátadenjšnija ustanuvén ud starnjé red na žuvota vaz palćenete i dr.

Tablećite sa bli publikovani preku vremeto u *Náša Glás* i mlogjije tima sa imáli prelega da gji četat. No, sam se mislil, či nijé zle da prebera u idno brošurče tezi kasi tableći za, čitátela kojtu ima ole da gji prečeté, da si gji ima “vazani” na idno mestu. Sam udlačil tuj neštu spured, či po-više čitátele, taj ud tuka, kaćetu i ud čuždi daržávi, sa me pitali po-više pate či “gá pá za ima tableći u *Náša Glás*?” Istenata ij тази, či u počnivanji sam se uluvál da piša kasa proza s cél da izpalna idno práznu mestu, kujétu častu pate sam sapécásval, či se pujaveva u nášta banátska balgarska literatura. Némam pretenciji, či tezi tableći predstávet idin “varh” na nášta proza no, nadevam se, či tija sa idin paruv rázkač u тази sfera na literaturata. Saštu se nadevam, či sam utoril idnija vratá, prez kujatu za si namerat pać i drugjije ávtore na palćenska literatura, kujatu za pudjémat, za káret dálja i náj-sétne za uspejat da zanesat kasata proza na

banátskata balgarska literatura na idno visoku nivo, tám kadetu zavredva da stujé tá. Lel nadaréni hora imami dosta, treba sámú rabota, rabota i pá rabota...

Po-više ni žéla da Te zadaržem, drágji Čítateľ, s tezi mojte miselji taj, či za Te ustáva da se “udáviš“ u sadaržánjétu na tuj knigče i, nadevam se, či ništé žáliš, či si ji zal u Tojte race i si ji utroil za da četéš. Ti žéla prijátnu čatenji i da zabráviš za neku sahát za Tojte kátadenjšni buni i brigji!

Ávtora

Se deli zemete

— Heeej!... Hooraa!... Brájceee!... Se deli zemeteee!!! — vika idin glás iz sélu taj strášnu, či da misliš, či žuv gu derati.

U tuj vreme ás tamánj sam sadnal da pladnuvam i katu sam čul, mi ij presadnalu jádenjétu i sam se zadávil. Počnaj da kášla i da se udrija u gradite za da si tikna drobene. Náj-sétne sam se smiril. Jáma ás na dálja i se misla: “*Sigurnu, či se deli zemete. Lel sam čul i ás, či naokulu námu se bijat za da si pudelat daržávite megju tej. No, tugázi zašto ij trebalu taj da se prekasna?*” I s tuj sassém véć sam se smiril. Jáma ás na dálja i s učite na pamećta vida Zemnotu Kalbo, gulemu i oklučestu kača idna zrela dine, sas sate daržávi naštámpani na néji i, tuk-tám, pukraj námu, mi se uvidva kaćé se razcepvat nekolku daržávi i se štámpat novi gránici.

Ud idnaž, udnovu se čuji glasa ud na ulicata:

— Horaaa!... Se deli zemeteee!!!

Sigá véc báš sam se saštisal. Skoknal sam ud na stola i, u barzinata mi, razlel sam panicata s čurbata i sam biknal burkáne s vinutu, kojtu se ij razlel pu tarpézata. Smune leba ij nagjiznal ud tolkuz razlena čurba i vinu taj, či ni moži da se jadé više, a aku gu dáma na svinjate, za se upijat. U barzinata mi, nastapij upáškata na kotkata, kujatu ij stujála smušána pud tarpézata, a tá se ij ubarnala i mi ij sadrála s nuktite ji kalcune i kožata ud na desnija mi krák. Tičem ás da izleza ud prusta i, na vratáta se prepenaj prez prága i si udárij čélutu u potlepa, taj jáku, či čac i dnés imam babanéc. Zeléni dzvezdi mi bljasnaja napreć pogleda i neštu strášnu mi ij izručelu u glavata ud tozi udar, ama ás ni se ustávem — sámu napreć, du na sreć ulicata, da dela zemete.

Du na sétne, sas žuva maka, e me na pate. Tuka véc sa prebráni mluštinjé hora: stári i mládi, žini i dicá, koj s tujážče, koj s parapátci, koj u dunče i s dudla u ustáta, koj u kučijče ali u lulća. I sate tezi sa tuka sámu za da delat zemete! Sate šávat nasám-natáta biz cěl, hurtuvat, vikat, se smejat, uplákvat, se celuvat, si navikvat... Nikuj ni sluše nikugu...

— “Bože, — sam si kázal ás u mojta udárina u potlepa glava — etu ud novu Babilonskata Turna! Sámu, či sigá ni Si ubarkal jazicite na horata, negu pamećta i rázuma nji. Sinca hurtuvami idin i saštija

jazić no, pá ni možimi da se razberémi! Nide mu ustáve, Bože, da puludejmi!” — sam se pumolil ás biz glás i sam se zapusnal kantu kupčitu hora.

Idin prefarin čeleć me ij pusretil s vilata u racite. Sam se nagročil i sam se drapnal nazać za da se udbrána ud ostrite roga na vilata. Čać tugáz sam sapćasal tuj, či u racite mi darža gulemija nož s kojtu sam rezal leba.

— “Bože, dali za treba i da se bijmi?!” — se misla ás no, čeleka s vilata se ij ubarnal i se ij mánal. Tugázi videj, pu butušite mu, či delenjitu na zemete gu ij slupilu u kočinata katu ij purinval na svinjate.

Idna po-témelna žina, vazsukana du laktite i s kalap sapunji za pranjé u desnajta raka, vika neštu no, spured či nikuj ni ja sluše, si diga rakata gore i se zakánva sas sapune na prebránija nárud.

— “Treba, či delenjitu na zemete ja ij slupilu katu ij prála” — se misla ás i imam právu.

Druga žina, saštu taj žéška i témelna, vazsukana i tá du laktite i s racite zasipani s brášnu i nalepéni s testu, se natiska i se barši u sekugu, za da stigni na sreć kupčitu hora i da ubádi i tá neštu glávnu za da ja čujat sate.

— “Tazi, delenjitu na zemete ja ij slupilu katu ij válela leba” — se misla ás i si dávam za právu. I homa sled tazi miselj mi se ij storilu, či náša hutár ij

preličin s idna gulema pita, hubeve utásana i dubre upékana i sate tezi nirazbráni hora sámu idno ištati žélat: da si udrežat idno kumáče kolku moži po-gulemu ud тази pita i da nijé já krájče ali čošače, negu ud sredata, kadetu pitata ij po-dubéla i po-meka.

Ud idnaž nekuj krisna:

— Sat svet, udvan sélu!

Homa sate prebránite, ud náj-manenu du náj-stáru, se pudložija na тази zápuvest i, kača gá gji ij gonil ruják besni usi, počnaja da begat udvan sélu. Niti ás ni se ustávem, sam megju parvite...

Ud van sélu, kako da vu prekázvam: kolku ti vidat dvete oči, sámu zeme i pá zeme! Homa mi ij dušlo u pámeć kaćé Guspudin Isukras ij uzmlóžil leba i ribata za da naráni gládnija nárud i se prumislji na tuj, či i sigá ij uzmlóžil zemete-pita za da stiga za sekugu i sekuj da dubávi sámu sreda, kujatu ij náj-meka i náj-dubéla.

Sámu, či ne blo da badi taj. I tuka, kača i u sélu — Babilonskata Turna ud nášta pámeć ij predelela. Hora s kujatu smi si hodili, smi se puštuvali i razbireli du sigá, ud idnaž sa stánali napreć nášte oči, náj-zlijte dušmáne. Sekuj idin si žéli da pipni báš patárčitu dubávinu ud druguku i na sekugu mu se vidi, či drugji ij dubávil po-hubavu ali po-gulemu patárče...

Kako da vu prekázvam još? Tozi denj smi delili

zemete du posle sreć nošt i, ud idnija razbráni i složni hora, kujatu smi bli du sigá, smi si utišli sekuj u tej, umuréni, sas sarcáta i dušite palni s ninavidnust. Pu pate kantu tej sekuj se ij ubicál, či ništé ima mira, du katu ni pipni drugu patárče zeme, po-hubavu i pogulemu. I ás sam se ubicál, či ništa se ustáva, du katu ni dubáva po-više i po-hubava zeme, za da izpukat ud jád kumšijete. Čáku némam s kako da si ja rábuta! Taj néka da sedi! Parlog!..

Ništé se ustávimi nikuj ud námu! Makár da delimi zemete još sto gudini! I makár i sata néka da ustáni parlog!...

Da právimi politika!

Ondzi denj, taj kaćétu varváj kantu dumá, ninadéznu me udári idna miselj právu u tela, mi putamne pogleda i krakatá počnaja da mi se preplišet: “ás sam náj-glupavija čeleć ud na sveta”. I ud tugázi nasám, tazi miselj me mači denj i nošt, ni me ustáve da jáma, da spa, da rábuta, da si pučina. Uslábnal sam za neku denj, kača ciganscí konj. Aku ni razreša na nekakaj náčin tazi problema, koj znáji kaćé za dustigna du na sétne?

No, da vu razjásna i vámu, kaćé sam stignal da duznája či sam glupav. Napreć s neku denj, utvádem ás u pekárnicata. Pu pać se sreštem s bába Franuša — misla či ja puznávati i vija — idna stára, 85 gudišna žina. Kaćétu varvi tá preklupina, pudpirejći se na tujázčitu etu, či zastáni napreć méne i, kača u prikazćite, se izpači i me ubodni s tujázčitu ji právu u kuréma, taj jáku či premrej ud bulevi.

— Hej, monče, já zastani máлку! — mi zapuveda tá sas sprudin glás.

Prebladen ud bulevi i uplášín, ás zastánaj pudpren s kuréma u varha na tujážčitu ji. Zamájan, sam uspel da prebarbora:

— Fálmis...

— Já, nide se právi na gugaránj — mi se sopna tá — negu me slušej! Da znáš, či aku ni preigráji “prepozicijata”, nija smi gutovi, némami više badešte!

Katu sam čul, sam unemel. Báš nikade u moja žuvot ni sam se mislil na takozí neštu. Taj lésnu da se zavarši mojtú badešte, a ás da ni znája ništu!? Fála Bogu, či mi izpráti srešte tazi mudra žina, kujatu se briguva za tejnotu badešte.

— Ama... vija, aku mi dupusniti da pitam, ud kade sti duznájali tuj? — probaj da ja iztiftiša ás.

— Kaćé ud kade?! — mi se sopna bába. Tuj celija svet ij puznáva véc. Já, nide se právi na po-mudar ud námu! — mi namigni tá i me sovni po-témelnu s tujážčitu taj, či halbiknaj ud bulevi.

— Celija svet, o Bože! — izbarborij ás učudin, či ni puznávam takvazi gulema istena.

— Aha, celija svet! Am pa ti, kade žuveš, či ništu ni znáš? — me zapita tá nagročina. Lel na méne mi ij ubáždela Kina ud na glava dumá, znáš ja ti, tá ij s idno letu po-stára ud méne. Smi stujáli na hurta na danu gradinata, katu sam ji varnala pitéla ji, kojtu ij flezal koj-znáji kaćé u dumá, pa ij tapkal mojte

kukošći, či ij stignal du na sětne da se biji s moja pitél. Kučitu se ij blo razlájalu, kukošćite sa se razkutkudekali i, katu izlezaj da vida kako se dugážde, presekaja mi se krakatá i se prekasnaj: moja pitél se biji s Kinna pitél. Pipnala sam pužarávnika, či ij bil srešte i skoknaj da gji pumira. Sas žuva maka sam uluvála Kinna pitél i, za da pánti, či ij bil u dumá, sam mu uskubala upáškata i kriláta... Báš be, da ni se zabráva, či e s tezi krilá mi ij dušlo u pámeć još neštu: da ni dadé Bog já da preigráji mládotu krilo na unezi — ubadi gji de, kaćé usveta se zvat — ... no, e tuj ti ij starustta, či zabráveš takvizi glávni raboti! Dubre ‘j, znáš ti za kujé mládu krilo išta da ti ubáda. Pazi se i ud tej, kača ud ogane! Lel sam čula, či i drugijiete imat krilá, ama još ni znája aku sa mládi ali stári. Sámu za tuj znája, či ij mládu. Tuj mi ij ubáždela Márča ud na čošaka, katu mi ij varnala kurkata, kujatu sam ji ja blá dála da ja nasadi, či tejnite ni sa šteli da sadnat da matat...

— Pa tezi žini ud kade znájat tuj satu? — uspel sam ás da zapitam náj-sětne, katu bába Franuša, umuréna ud tolkuz prekázvanji, zastána da si uddahni.

Tá preglatni, se zakášli i mi udgovori:

— Kaćé ud kade? Pa ti, be, kade žuveš? — me ubodni tá još idnaž s tujážčitu u kuréma. Lel ud

“teverazole”. Am baj, ti ni gladeš? Seku večar, sled gá namirimi gada i márvata, sadnimi i glademi na tuj, ubadi ji de,... “teverazole”. Ud katu právimi politika, márvata i gada jadat i si legat pud sahát, za u osem saháte da smi slobudni da glademi unuj, kaće se zvé, be,... “aktulaci”. Lel tolkuz mi harésva gá počni tuj, či niti ni migam. Báš unezi deni, Kanču ud prez pate, mi se ij žalil, či žinata mu napusni vićereće na ogane, sámú za da ni izgubi “aktulacite”. Unezi deni ij blá varila bob, pa sa moreli da gu izlejat na svinjate, či se ij bil uluvál.

Sé po-zaćudin ud mudrinjéću na tezi stári no, žéšći žini, razžálil sam se i mi ij dvádelu da se uplákvam samićeć sébe, zaštotu ás ni puznávam tezi glávni i gulemi raboti i ni razbirem u тази politika.

No, napreć da se uddeli ud méne, bába Franuša mi namigni i me pukáni s prasta da se navida za da mi pušapni neštu na uhotu:

— Da znáš, či nija, žinite ud nášta mala, za napravimi idna partija i du tugázi za se borimi, du katu ni mu pukážat i námú na “teverazole” i mu pišat iz nuvinite, za da izpukat ud jád unezi ud ondzi kráj sélu. A sigá, ás se barzam da se sreta s komiteta.

I s tuj, bába Franuša si tragni i me napusni na sreć putékata, taj kaćétu se prekázva u prikazkata — “drán-nidudrán”.

E, ud tuj sreštenji nasám, ás némam mira. “Ás sam náj-glupavija čeleć ud na sveta!” Ama ništa se ustáva! Ud sigá natáta za kupuvam nuvinite na sate partiji i na sate krilá – mládi ali stári. Za gladem seku večar “teverazole” ud počnivanji pa čać du svaršánjitu na prográma i, gá razbera i ás kaćé varvat rabotite s тази politika, za se pretična da se upiša u bábnata Franušna partija. Taj, za tejnotu badešte!

Prámpura

Ima hurti, kujatu du skoru sa bli uputrebuvani i nášte palčene sa gji haznuvali mlogjije pate, vájda biz da ugvádet u isáp ud kade pruizházdet tija. Idna ud tezi du skoru uputrebuvana hurta (i vájda još se haznuva tuk-tám iz nášte palčenscí selá), ij hurtata PRÁMPURA. Pital sam se po-više pate, kakaj da ij proizhoda, kujé da ij vleklotu na тази hurta no, du sigá nisam nameril odgovora, kojtu da me zaduoli. Kugá ja čuš za paruv pać misliš, či hurtata se vlečé ud madžersćija jazić. No, aku izdirvaš po-dalboku neštáta, za iznameriš, či u Balgárija se gotvi i dnés idno čiselu-peperosanu-ljutnivu jasćé, kujétu se nariče TARATOR. Aku si udpusnimi máлку miseljta da “si igráji”, moži da sapćasami, či tezi dve hurti si preličet máлку i, moži bi, da se vlečat i dvete ud idinstven korenj, kojtu gu predlágam, či ij hurtata PARAMPOR. Tuj neštu moži da badi blizu du istenata sámu aku spumenémi, či taj palčenskata

“prámpura”, kaćétu i balgarscija “tarator” sa prelični, otu i dvete jascéta se gotvat biz oganj (“na studénu”), sadaržet neštu číselu (ucét ali číselu mleku) i dvete sa peperosani-ljutnivi. No, spured či nija ni izslédvami naukite na filologijata, za ustávimi naućenite da izdirvat tezi raboti, a nija za prekážimi na kasu idna dugadjája svazana s prámpura, taj kaćétu smi ja “zašili” ud nášte stárite...

***

Letnu vreme beši i slancitu zapéka “i s dvete race”, kaćétu dumat nášte zemedelce kugá štat da ubádat, či kolku nji ij guraštu. Ud kantu nuštta počnaja da se natrupvat čarni oblaci, kača gá sa se zakánvali na slancitu i na uputénite hora, udbisnati nad mutíčite s kujatu rovat pesčevata zeme. Nedgji, u bizkrájnija hutár ublen ud hubustta na letnija denj, kupájat i nášte geroje: svikar, svikarva, sin i nevesta — mladužénce, kujatu stapija napreć ultáre da se vinčejat ne udkole, posle tazi gudišnija Velikdenj. Na kraj nivata nji, pud starata čarnica, na senća, leži kučijata, ud kujatu dváta kone — idina udsám, a drugjija udtáta — lápat i presvivat presnunakusénata treva. Pud kučijata, prebráni na kupče i prekriti s pukrovic, stujat mirnu, kača idno mugjilče, turbite s jádejni i bardáča s uda.

Nabližva pládne i horata počnaja da izkárvat na krája i da se preprávet za pladnina. Sámu nášte vredni

kupáče sa deléku ud čarnicata, blizu du ondzi drugjija kráj na nivata.

— Nevesto, já napusni pa izlez na krája da prepráviš da pladnuvami! — duma svikarvata biz da si izpráve krasta.

— A za číselu, napravi prámpura! — dupalniva i svikara ji.

Napušte nevesta i se utpráve kantu starata čarnica ud na kraj nivata. “— Bože, ama kako da ij tuj prámpura!?” — si čupi glavata mládata, katu udstepe usreć redvete. Tažko ji, tá u tej ne blá čula još takozí neštu. “— Mámo muja, ud satu si me naučila da práva, čac i torta no, zašto ni si mi ubádila kaćé se gotvi prámpura? Sigá za se napráva za srám napreć maža mi i napreć stárite!” — misli tá na dálja i gurašti saldzi ji prutékaja pu upékanite ud slancitu ubrazjá. Náj-sétne stigma pud čarnicata i počna da razvazva turbite. U tuj vreme u pamećta ji, kača bumber, bramči sámu idna hurta: prámpur, prámpur prámpur... Nikuj ni sapécásva, či čarnite oblaci sa se nabráli na nebeto i sámu tolkuz, či ni zakrijat slancitu.

Ud na ondzi kráj nivata, svikara se izpráve. Nevesta gu vidi i mu marda s rakata, či možat da napušet i da dodat da se jadé. Satu ij preprávinu pu reda... sámu prámpura, o, Bože!... Udnovu počnaja da saldzat učite na mládata.

Ni svárat da se preberat pud čarnicata, katu ud idnaž bljasna i grabna na nebeto i livna-prulivna idna letna, barza cíša.

— Já prebirej de satu, pa da upregnimi i da si utvádem! — vika svikara, katu se pretična da se pudbiji pud čarnicata. U tuj vreme, cíšata leti-izliva. Prebrája na barži turbite no, u barzinata i upačálata, nikuj ni sapcása, či ne imálu prámpura...

Večera kasnu, napreć da si légnat, momaka si pita mládata drugárca:

— Á má, ja mi ubadi, zašto ne imálu prámpura?

— Pa lel... pa lel — zamrazna tá — ne imálu s kako da zapála ogane, pa lel... kaćé da gu upiča?...

Dušlo ij vremeto da zamrazni sigá i momaka:

— Á má, pa ud gá pu váša kráj, prámpura se pićé?!... Kakaj oganj, má?!...

Počna mládata udnovu da pláči, a momaka ji se smeje:

— Mola ti se, nide me ubážde na vášte, či za umra ud srám!

— Nide se bujá, ništa te ubáda — ja stampareva toj i si ja pregarni...

Na utre sutirnata, katu upregat kučijata za na niva i počnat da tvárat turbite s jádenji, svikara duma:

— Á má, ženo, da ni zabráviš draskálćite, či lel s ako za upičé dnés nevesta prámpura?...

Mládata bulka si pusna dolu glavata, a ubrazjáta
ji plámnaja — dve čarvéni ruži. Puglade znamenitu
kantu maža ji no, toj si právi rabota naokulu kunete,
kača gá ni ja vidi. Svikarvata ud nazać ji pregarni
ramáta i puléku ji šapni:

— Ustavi, nevesto, dnés za napravimi nija dváma
prámpura!..

Paltenika

Nekupać, nášte palćene, sled katu sa si zavaršvali zemedelsćite raboti u puljétu, počnivali sa da zimuvat, to jest, sa varšili sámu kaštni raboti, sa briguvali márvata i sa praznikuvali sate zimsći práznici pu nášte stári i tolkuz hubanći ubičáje. Tuj zlamenuva, či sa imáli dosta vreme da se sreštet megju tej “na hurta”, kadetu sa izdirvali prikazći za dićetata, pesmi za mladéža i osobitu šalni kujatu sa gji razveselevali preku dalgjite zimsći nošti. Idna takvazi dugadjája šta da vu ja prekáža i ás sigá, dugadjája kujatu ni se znáj kolku ud néja ij istena i kolku nijé...

* * *

Zimnu vreme beši. Menali sa Koladata, Novata Gudina s tejnite survakáre, Trite Krále s kaštnija blágusov. U malata snega ij ližál natrupan na dubélu udsám i udtáta purinátite putéci. Se ij smurdževalu. Nekakva časta magla spuštela se ij nad izcepénotu

ud mráz sélu. Sámu kušovete sa se pušili i iz péndžarite videć ij blo kaćé se pálat lampásete. Satu beši ublenu s idno dalboku malčenji. No, na kraj sélu, vaz grobištata, u Maćuškve čuć ij kuće da láji. Kača seku véčar, ud neku vreme nasám, u тази Maćuškva kašta se prebiret sate mažje ud malata, káj či “na hurta”. Hurta, hurta, ama lel za da varvi hurtata, treba da se napraska s máлку rićija ud šlivkata ali, či s upáлина rićija ud praštinevata. I, lel se znáji dubre, či rićijata razkárva i dukárva čeleka i da si hápni neštu. Taj, či pukraj “praskanjéту” etu, či se “namázvat” garláta i s máлку kalbasica, májuška ali, či karvavica. Ala pak, za da ni utradi, pukraj “máznotu”, sekuj znáji, či treba i něшту “ćiselina”. A nitu leba ni moži da stujé na starna.

Sled katu si razmázvaja dubre garláta i stumácite, nášte “témelni” kumšije trebalu ij da gji “izbistrat” i s nekolku šolčita vinu ud čarvénotu. I tugáz, s upálini sarcá i duši, draž mi se, čac du posle sreć nošt, hurta, smeji, veselji i... pušenji. Uščére taj, dnés taj, utre taj, drugji denj pá taj...

Fleza Maćuškva, idna sutirna, u ćilire da izvádi ćiselu zélji ud čabara i katu puglade na gore se prekasna: kalbasite se prepulvija, májušćite se utretija, a karvavici, Bože moj, ustána sámu idna i tá náj-tarćevata.

— Maćuško, já ilá! — vika ud ćilire žinata mu.

— Kako, má? — se ubážde i Maćušku i tiče s idina krák ubut i s drugjija bos.

— Ilá, be, da vidiš, s teze tojte drugáre, kako smi srádali! — uvájkva se Maćuškvica.

Katu vide Maćušku, prebladne. No, još postrášnu — katu nadigna bardáća s rićijata i vide, či ij véc prepulvén i katu pulopna u badane da vidi du di ima vinu – véc pusine.

— Bože, Bože, pulvina se ij izpilu véc! — uvájkva se sigá i Maćušku. Léku-puléku se stamparija i se prebrája kašti. Du večera, u Maćuškvata hitra glava iznikna idna miselj, či kaćé da si “udvadi” gustenete...

Večera, pu ubičája, kumšijete — šest ali sédem tima — prebráni u Maćuškve. Sámu, či sigá néma smej, a nitu pesmi. Maćušku prekázva, či kaćé unazi nošt, sled katu gji ij bil izprodil, utišal ij da razvaži kućenčetu i udtáta dzida, ud grobištata, videl ij idna senća da se nadiga i, uvita kaća u belu plátnu, ij varvála kantu négu, preskočila ij dzida biz da gu upire. Toj ij ustánal izcepén ud stráj i ne mogal da buta. Tugázi paltenika, či sámu paltenić treba da ij blo tuj, ij menal prez négu i prez zatorinite vratá na prusta, flezal ij pud utornija koš i, náj-sétne ij izlezal iz koša kantu nebeto, kaća idin bel dim.

Prebránite kumšije sa se zabunali. Na red, sekuj ud tej počna da prekázva pu neku dugadjája, “videna” ali sámu čuta, s “ogančeta”, veštere ali paltenici. Tozi véčar kača niti ričijata ni utváde, niti “mazninata” ni laska i niti vincitu ni “plákni” taj hubeve garláta. Idin izkriti, tájin stráj se zagnezdi u pamečta na nášte malene makár, či nikuj ni prepuznáva jásnu tuj...

Etu, či saháta udári i sreć nošt. Krérvat si gustenete da si utidat. Paruv izlezva Pacun, kojtu se ij daržál za náj-kurážin. Sled négu se kupčisvat unezi drugjijete.

Van beši tamnu, dzvezdi ne imálu, niti mesečina. Maglata be ubigarnala zaspánotu sélu. Katu drapna i utori vratičitata ud na pate, Pacunku se prekasna: idin “čeleć” u beli dreji se spusna ud idnaž ud nedgji gore báš napreć négu. Za idin mig, Pacun se svesti i krisna:

— Ple... plete... pletenika!!!

Sate se natiskat da se izgázat idin-drugji i begat, begat biz da vidat ništu napreć, a niti nazać. Ubutite s butuši kráka tropat, tropat pu zamraznata zeme. Ud idnaž, ud srešte tej se pudáva idna druga senća, čarna, manena i preklupina.

— Áu, Bože, e-ge drugji paltenić!!! — vika nekuj ud tej i sate begat sigá po-barži...

No, tuj neštu kujétu sa ji sretili na ulicata, beši bába Kaluša, kujatu si ij varvála ud vaz martavata, kadetu ij blá da moli i da stražuva.

Saštisala se ij, tažko ji s bába, katu ij čula tropanjitu i ij videla “ničistija” da bega pu ulicata. Se ij raztripérila, počnalu ij da ja tresé i dabe se ij duvlekala du tej...

Na utre ránu, Maćušku razmánva i razvále “pletenika” — idna bela pustilca ušita i nabita s pleva, “ubesina” s idna puhora vazana u vratičítata i prefarlina preku idin klonj ud na čarnicata.

Du večera nikuj ne hurtuval ništu ud tuj. No, véc katu ij pretamnelu, sekuj si ij ustáanal u tej, ij vićérel s familijata i si ij legal. Za paruv pać, sled dalgju vreme i Maćušku ij légnal na idnaž s kukoščíte...

Prez neku denj, u malata se ij blo razčulu, či bába Kaluša ij bulnáva i sa ji leli kusitru, otu se ij blá sretila s “ničistija” prez nuštta.

Dedu Jocu na faršángji

— Šaj-daj-dá-mee! — nadigat se ulicite i malite. Torníć primrakum beši. Trécija denj faršángji nabližva da se svarši.

— Šaj-daj-dá-mee!...

Dedu Jocu néma mira. Hodi razdráznat iz kašti, ud čeláta du vratáta i nazać. Hodi i šuka.

— Oh, Bože, Bože! — duma dedu Jocu i pá se zavrášte, sigá ud vratáta du čeláta.

— Kako, be, te buli? — pita gu žinata mu, katu gu čuji da šuka.

Dedu Jocu se nagroči, šukna ud sarcito i káza:

— A má, žéno, ti ni znáš li, “či faršángjitu tri dni tráj’, torníć véčar za bad’ kráj”?!... Kako me tiftišiš i ti? Ni vidiš li kakaj térać imam, sirmá ás?!

Zamalče dedu Jocu i udnovu počna da rázkačuva iz kašti. U pamećta mu se ugnezdvat stári spomene s mošule, naćičini kune i upáлина rićija... E-he, kako faršángji beši unuj, katu dedu Jocu be hirgjén! Smej,

vesélji, pesmi i igri. Tri dni, ama tri dni palni i pudpalni. To ti be vesélji strášnu tezi deni, da misliš, či na utre ij svarši svet. E-he-he!... A sigá, saráka dedu Jocu, ustare i ustána da glade faršángjitu prez péndžarata. I tuj véc ud gutovi tri dni. Još máلكu i za se svarši i trécija denj, pa tugázi...

— Oh, Bože, kolku ij strášnu! — šukna ud novu dedu Jocu.

— A be, dartulnić, varvi pa si legaj! Faršángji ti treba sigá! — duma sarditu žinata mu.

— A má, žéno, nide se sopa, či za spiš u šopa! — udvrášte dedu Jocu i pák zamalče.

Ud novu u négvata glavička se natrupvat tažni miselji: još máلكu pa ij Čista Sreda pa, Bože, lel počniva posta. Gutovu ij satu vesélji. Sámu krumpele i ćiselu zélji. I pá krumpele i ud novu ćiselu zélji... Dedu Jocu si predstáve posta kača idno dalgju, mlogu dalgju pumarčánji. Tolkuz dalgju, či ne mu videć krája. Am pa aku, ni dáj si Bože, umré u postnotu vreme, pa ni dustigni da zakusi ud velikdešnata konka?... “— Bože, uprusti mi, — se misli dedu Jocu — ama mi ij žalnu, či se svaršva faršángjitu, e taj biz méne!”

I tazi kasata mulitva, stori čudésa, otu be izvréna ud dedvotu Jocvu guraštu sarci. Kača gá idin ángjel mu ij razsvetlil pamećta: za idin mig dedu

Jocu razbrá kako treba da právi. Taj lésnu ij satu no, zašto ne mu dušlá u pamećta tazi miselj du sigá? Ama nijé báj. I sigá nijé još kasnu. Za se ublećé i za izlezi i toj iz malata, da se máлку faršanguva...

Ubliće se dedu Jocu i malči. Malči i se ubliće. I si prepráve staklenče – fartálče s rićija. Za da se ugreji. Káj, či tuj ij “finérče”. Žinata mu, pu dire sled négu:

— Kako práviš, be? Di za utidiš sigá na tamnu? Zašto malčiš, gá te pitam?!...

Tananika i pá tananika. Dedu Jocu malči, si ubliće kužuha i izlezva. Kugá zatori vratićitata ud na pate, ud iz ulicata ij čuč:

— Šaj-daj-dá-mee!

Razgreva se dedvotu Jocvu sarci i tupti, tupti da mu izdani gradite. Usešte, či se rážde nanovu...

U kašti ustána žinata mu. Ama nijé samá, negu s néja ij snaha ji. Tananika stárata, ama snahata malči, malči i ud idnaž si ublećé i tá kužuha i se zabradi taj, či si nalupi karpata na učite, za da ni moži da ja puznáji čeleć. Katu se ublećé i zabradi, snahata izlezi i tá pu direte na svikara ji. Ustáni stárata saštisana. Sedi samá sigá i si barbori:

— Bože, Bože, sate sa puludeli!...

...Dedu Jocu se utpráve kantu Ruga, ud kadetu

ij čuč pesmi, smej i hurta. Kaćétu prestepe toj u tamninata, ud idnaž mu presečé pate idno drébnu “čeleče” s kužuh i zabradénu — nalupinu pu učite, za da ni moži da ji puznáš. Zapusna se “mošulčetu” právu na deda Joca i, katu izvikna idnaž “Šaj-daj-dá-me!”, gu natisna i ulepi s krasta u dzida. Niusetinu, si navré rakata u dedva Jocva kužuh i mu iztagli staklenčitu s rićijata...

Sled katu ustána samičec, dedu Jocu se prekrasti i si káza u pamećta mu, či ima i ludi hora pu tozi svet. I tragna...

Vrášte se u kašti snahata i vádi ud kužuha staklenčitu s rićija — dedvotu Jocvu “finérče” — i káni svikarva ji da glatni, či lel još dnés ij faršángji, a ud utre... Kánat se dvete žini i si kusat ud rićijcata, sarcáta se razgrevat, jazika se uslubudeva i dušite se razveselevat. Na zdrávi, i dáj, Bože, još idno faršángji!...

Varvi si po-kasnu i dedu Jocu, malčeliv i putájin. Katu fleza u kašti i si vide “finérčitu” prepulvénu i dvete žini razsmeni i véseli, si udári čélutu i vikna:

— Imála si právu, žéno! Kako mi ij trebalu méne faršángji iz ulicite, kátu imam faršángji u dumá!? Vida, či više nijé za méne tuj, kátu náštu “mošulče” — i soči kantu nevesta mu — mi ij grábnalu “finérčitu” biz da sapćásam. E-he, udartel sam!

Bolja za si seda u dumá ud sigá na táta. E-he!...

Snahata zéme staklenčitu i káni i deda Joca da
glatni:

— Na zdrávi! Na zdrávi i véselu faršángji! Tazi
gudina, du gudina i ud gudina du gudina! Šaj-daj-
dá-me!...

Časnov luk ali arpadžik

Čěpvica i Pacunvica sa bližni kumšijći, ama ni si hurtuvat. Se ništat. Káj, či sa svádini. Još ud ponazi gudina, katu Pacunvicnotu kuče, kujétu se ij blo utarválu na ulicata, ij blo udušilu idno ud Čěpvicnite páteteta, kujatu i tija sa “šétali” slobudni pu ulicata. Na utre Pacunvica si ij blá namerila kučitu utravisanu i homa ij znájala, či tuj neštu sámú Čěpvica ji ij napravila. Ud tugázi, dvete kumšijći se zabidvat i ni si hurtuvat...

***

Naflezali smi u meseca máрта i spured, či vremeto udpušte, horata sa počnali da sejat u gradinite koj-kako. Misli se Čěpvica, či treba da budé časnov luk, ama lel tá néma. Znájti tá dubre, či Pacunvica ima remniv luk časnov, ama ništé ji išti, makár i homa da

umré. Bolja za utidi u Arád na pijác, pa za si purdadé ud arpadžika — lel ima mlogu i ij remniv — pa za si kupi časnov luk za bodenji.

U tuj vreme, Pacunvica motri pá takozi neštu: néma arpadžik za bodenji, ama niti martava ništé išti ud Čépvica. Bolja za utidi u Arád na pijác, za si purdadé ud časnovija luk, pa za si kupi arpadžik za noscete. Taj, néka da pukni ud jád Čépvica!...

Na utre ránu, na štácijata, e-ja stiga Čépvica s idno breme na ramotu, palnu s remnivija ji arpadžik. Prez neku menut, koj li varvi? Pacunvica. I tá nosi idno bremeče palnu s časnov luk. Katu se videja dvete svádini kumšijci, nji pretamne sveta. U hajzlibáne, idnata se vazkáči u prednija vagonj, a drugata u dzádniya...

Katu stignaja u Arád u pijáca, drugji báj: pijáca ij palin-prepalin s arpadžik i časnov luk, preniséni ud Madžersku. Cenite: nizci-nizci. Sate purdávat, ama nikuj ni kupuva. Kako ij za právenji?... Čépvicnata glava izlupi idno hitrinjé: “za utidi tá po-deléku, u planinite vaz minerete, pa tám za si purdadé arpadžika po-skapu, a na vráštenji za si kupi ud Arád jáftinu časnov luk. I taj za ustáni i s nosce u džéba... Há! Za pukni ud jád, Pacunvica, aku duznáji...

Ud novu na štácijata no, sigá u Arád. Katu da se vazkáči u hajzlibáne, kako da vidi Čépvica: pá u tozi

vagonj, iz unezi drugijete vratá, se káči Pacunvica. Homa ji putamne sveta: “— Da dá Bog, da si izčupi kraka!” — ja zakle u pamećta ji, Čépvica. A Pacunvica žéli pá takozi neštu na kumšijcata ji: “— Da moj da ji izsani rakata s kujatu nosi bagáža!”...

Vaz minerete u planinite, drugji báj, još po-gulem sigá: horata sa sirmáse, némat nosce, a tezi kujatu imat, kupuvat cvećá — káj, či ij 8 Márta, dene na žinite... I taj, dvete kumšijcí ustánija, idnata s luka časnovija, a drugata s arpadžika. Kako ij za právenji sigá?! Niti idnata, a niti drugata némat dosta nosce za da si utidat du tej. Platili sa si pate nazać sámú du Arád. Tolkuz nosce sa imáli... U Arád na štácijata, dvete žini sedat sadnič — sekuja na bremetu ji — i se ugladvat. Ugladvat se tija i, léku – puléku počnat i da se pugladvat idna s druga, náj-parenj starnič, a posle na právu. Sled dalgju vreme, Čépvica se nakuráži, pa purduma na Pacunvica:

— Kako za právimi, má, sigá!?

Glade ja Pacunvica u práznu, kača gá ij uprustela. Náj-sétne udguvori na pitánčitu:

— Ni znája, má!...

Revat dvete žini, pregarnati sigá. Revat i se zaridvat. Si uplákvat stánjitu u kujétu sa stignali. I si uplákvat náj-više twarduglávustta...

Posle pládne, pu pate kojtu nosi ud Arád kantu

sélu, videć ij dve žini, sekuja s idno bremče na ramotu, kaće si staržat gjonvete pu asfálta. Varvat žinite, ama ni náj udstepet, negu po-više se vlečat. Idnata ij pomuréna ud drugata. Varvat i davčat, sekuja pu idno kuriče suv leb...

U tuj vreme, u sélu, srešte se Pacun s Čépa i se pitat, či kade moži da sa tejnite drugárći, lel véc dvá dni sa menali ud kaćétu sa izpatuvali. Pitat se tija i po-kasnu se prebiret u Čépve na idno pahárče prevaréna rićija. Čukat dváta kumšije i nazdrávet:

— Dáj, Bože, sréca i zdrávi na námu, ama osubitu na nášte žini, či lel dnés ij 8 Márta, tejna denj!

I taj, léku-puléku, du večera, s čukanji i nazdrávenji, dváta kumšije sa praznikuvali dene na tejnite milni drugárći...

Na utre ránu, još ne se bil razbil zura, ij čuč da lájat kućitata u Pacunve i u Čépve. Izlezvat dváta kumšije na pate, právu ud udrovete, taj kaćétu sa spáli — pu rizica i pu gáštica. Na pate, kako da vidiš: tejnite milni drugárći si varvat, preklupini pud bremčitata, krakatá nji se preplištet, a ubuštinite nji sa izkacani ud tolkuz varvánji. Si varvat i se pudpiret idna-druga. Čépvica kuca, a Pacunvica se luleji. I dвете sa umuréni i muskuri – niumuti. Katu gji videja, Čépu i Pacun — právu na tej — da nji pujémat bagážete.

— Ne tuj! — дума Čěpvica na maža ji. Zami bagáža na kumšijćata, či ás za buda luk časnov, a tá — arpadžik...

Ud tozi denj na sám, dvete kumšijći se puháždet, se pumágat i se žuvejat, kača dve sistri bleznáci. A tazi proleć nabodinija arpadžik i časnov luk, ij rudil izvanrednu mlogu...

Sé u-idno, sé u-idno, Sám' u nakáz i u zlo...

— Krasti dzone.

— Koj ij umrel, má? — pitat se kumšijćite razdráznati, či imat neštu “novu” da razsevat iz sélu.

— Ni si li čula, má? Lel dedu Tošu — udguvéret tezi, kujatu véc sa čuli “novotu” falosi, či tija znájat véc unuj kujétu drugijete žini još ni sa ji duznájali. I taj, se useštet tija s idna treпка po-gore ud kaćétu kumšijćite, kujatu još ni sa razbráli, či koj ij pućinal.

I taj, pu tozi staréšći náćin, s idna barzina kujatu naddeleva náj-modernite fáksve, telefone, satelitni televiziji i kompjutere, celotu sélu duznáji, či dedu Tošu pućina tazi sutirna ránu.

— Bog da gu uprusti! — sa glávните hurti u ustáta na sate žini na dnéšnja denj.

— Pa kolku stár ij bil dedu Tošu? — pitat drugjije s pulvina ustá, pusraméni, či tija ni znájat još tuj neštu.

— Lel osem'set i sédem u osem'set i osmata — udguvéret falosi tezi kujatu “satu” znájat.

— Pa ambaj ij bil bulnáv, má? — pita druga žina, ne za drugu, negu sámú za da znáji da razseva na dálja.

— Pa ti ni znáš, má? — udguvére idna, kujatu “satu” znáji. Dedu Tošu ne bil bulnáv u celija négva žuvot. Vičérelí sa dvámata s bába Cona — patladžáneva čurba s galuščí na suvu. Sled tuj sa légnali, a sutrenjta, bába Cona nameri deda Toša studén-izcepén na odara — dupalniva tá.

— Bože, Bože, kakva uprasna smrač! — premiret žinite makár, či sa nizaduolini, či némat kako da prekázvat, či kaćé ij buleduval i kaćé ij taglil da umré dedu Tošu i, či kaćé i kolku gu ij ubidvala bába Cona. Dá, bába Cona, tažko ji, tá samá, či lel sinvete ji i dešterite ji sa svádini, se ništat i ni si hurtuvat. Káj, či spured zemete. Ni se znáji koj ud sinvete ji ij naflezal pulvina rázkač u nivata na bráta mu, a drugjija ij pužanal grešovnu idno čošače ud ubratálata na sistra mu i, etu svádata: nikuj više ni hurtuva s nikugu...

— Pa za dodat li na ukop sinvete i dešterite, má?

— pita nekuja.

— Ni znájmi — udguvéret unezi drugijiete — ama treba da utidimi da vidimi!...

Na utre — ukopa na deda Toša. Nárud — mluštínjé. Náj-više tima sa dušli sámú za da vidat koj za badi na ukop, koj i kaćé za uplákva i kaćé za gji uprusti kántura.

Uplákva bába Cona navidéna nad ráklete. Uplákva i nariče:

— O, Tošu, Tošu, milnija! Na kogu me napušteš sigá?...

Nariče i se ugladva u sinvete i dešterite ji, kujatu sa tám naokulu ráklete no, se gladet máлку starnič.

I ukopa si káre négva red: misnika upeva, kántura uprášte. Zakupávát deda Toša i horata kujatu sa se bli prebráli sámú za da vidat i da čujat, sa se razprasnali. Ustánaja na pumánata sámú sinvete, dešterite, unucite i bližnata rudbina. Na pumánata, kaćétu ij dádinu, se glatni za “Bog da prusti” i se hápni za “dušata na martavija”. Sled dve — tri pahárčita izpiti za “Bog da prusti martavija”, jazicite se uslubudevát, sarcáta se razgrevát i brájćete i sistrite, kujatu du sigá ni sa se šteli, počnat da si hurtuvat. Glade gji bába Cona s prusaldzeni oči i se misli:

— Na kade si sigá, Tošu, be, da vidiš tazi

čudésa? Nášte sinve i dešteri sa se uprustili i pá sa zágjnu sigá!...

Misli se bába Cona i si triji iskrušum prutékanite ud rádust-žálust saldzi...

Svarši se i pumánata i sekuj si utudé u kašti i se uluvá u kátadenjšnite raboti: idina vré, drugjija dráči, a trécija seji...

Prez neku denj, bába Cona razbrá ud žinite, či sinvete i dešterite ji ud novu sa se svádili i ni si hurtuvat i tuj káj, či spured idna brezna s kujatu idina sin ij naflezal u nivata na bráta mu.

Razžáli se bába Cona i u miseljta ji zafále na Boga, otu ij prebrál deda Toša za da ni čuji, či sinvete i dešterite mu, pá sa se svádili. I se pumoli stárata, malčeškom:

— Preberi me i méne, Guspudine Bože, za pu tozi náčin, dicáta mi pá da se slágat i da badat u idno, makár u nakáz i u zlo!...

Svatbársku uplákvanji

Umre Gargul u sana. Sutirnata, katu se ij sabudila, Docka si nameri drugáre ji martav-izcepén. Prekasna se, tažko ji sas žina. Koj li se ij mislil na takozí neštu? Lel još uščére, Gargul ij bil na niva, si ij dušal zdráv i na mir, sa vičérelí i sa si légnali. Ne se žalil ud ništu tozi čelec i, e viž, sigá leži kača cepenica. I kakaj li momak beši? Junák kača planina. S topa da udáriš u négu, a toj sé na kráka da ustáni! A sigá, Bože, leži pu krasta sas sklupini race! Tažko mu, s Gargul! No, po-više, tažko ji s Docka! Lel tá ustána samá sigá i na tejna krast se udbisni celata rabota kujatu ja be varšil Gargul. A tá još ij mláda. Pa bi imála ole da si pužuveji hubeve još makár neku gudina. A toj, báš sigá umre, taj ninadéznu. Kača u pesmata: “*Moja maž bás dnés ij umrel, / Idin zab ják ’gu ‘j zabulel.*”

No, kakvi sa tezi miselji sigá? U mestu da uplákva, Docka se misli sigá sámú na néja i na tejna žuvot.

— Bože, uprusti me! — purasva se presnata uduvica.

Proba tá, da si saberé pamećta no, tá pá se utarvé i ragni koj znáji na kade. Kača u prikazkata, kadetu se prekázva, či “pamećta ij utišlá da pasé”.

Jáku ij raznimirina, tažko ji s Docka. Kolku plánve si ij právila tá za néja i za Gargula. A sigá, satu se ij srušilu ud idnaž.

— Bog da te uprusti, Gargule! — duma uduvicata i udnovu proba da si preberé pamećta. Ama, za bedevá. Revé ji se, ama ni moži da uplákva. Šéta iz kašti, saštisana i glade izcepénotu telu na drugáre ji, kača uprustena. Ni znáji u kako da se uluvi parenj da právi. Lel to trebat rákle, pa svišti, pa dzone da krasti, pa barjáci, pa... Bože, Bože, kolku treba! A tá glade kača uprustena.

Ud idnaž, u pamećta ji svedni idna miselj, kača bljaskávica: utre ij svátbata na náj-milnata ji prijátelca, s kujatu zágnju sa purásili i sa hodili na škula. Treba da utidi, lel se ij ubićála. A Gargul, báš sigá si ij nameril da umré.

— Bože, Bože, kako ij za právenji? — buni se Docka, sigá još po-raznimirina.

I taj, sahátede menevat, a tá se varti iz kašti biz nužda i biz házna. No, du na sétne etu, či ja štrikni u glavata i spasunosnata miselj. Dá, tuj ij to! Sigá znáji kako ij

za právenji: ima Docka idna kumšijća sirumaščina i za ja premoli da se briguva tá za preprávenjétu na ukopa, du katu utidi tá na svátba, pa sled tuj, za si gu učenuva tá — uduvicata...

Razbrá se Docka s kumšijćata, da se briguva za preprávenjétu na ukopa i udgore tuj, aku kumšijćata uplákva u mestu uduvicata, za dubávi i krina sas žitu. Smirila se ij Docka sigá i ij počnala da se prepráve za svátba, du katu kumšijćata ji se uluvi da prepráve martavija...

Na utre, u Docćine, satu ij pu reda: svištata sveti na péndžarata, martavija umut i premenat leži na sreć kašti u rákle, racite sa mu sklupini, u sreć prastite ima svištiče i brujanici i još drugjije raboti, kujatu sa nužni za dubro učenuvanji.

U tuj vreme, Docka premenata, se veseli na svátbata, na kujatu tolkuz pužéline ij blá da utidi. Pu nekupać, megjiu dve svirni, miseljta ji ragni i vaz martavija ji drugár no, tuj sámú za neku mig. Posle pá se preberé u Docćinata glava tám na svátbata. Lel, Bože, či ij hubeve gá sate sa véseli i svircite svirat takvizi pesmi, kujatu sa ti na sarci. Još sámú sigá, sámú dnés, či utre, Bože, utre za badi ukopa. Još dnés...

Posle pládne, svátbata pu pate kantu čarkvata, mineva prez Docćine. Katu nabližija, kumšijćata počna da uplákva jáku-jáku taj, či se čuji čać na pate.

Uplákva i nariče:

— O, Gargule, Gargule! Dali za badi palna krinata?

Ud na pate ja ču Docka, kujatu varvi homa sled
zaća i mumata. Čuj ja i ji udvrášte:

— I há! I há! Ij nabita, ij sas varh! Ij nabita, ij
sas varh!

Pugladvat se svatbárete i ništu ni razbiret.

Sétne preminé svatbata i nabliži du čarkvata. Bog
da te uprusti, Gargule!...

Udata ij u kašti!

Mlogjije tima moži bi si spumenuvat tuj, či prez prulećta i počnivanjétu na letutu na 1970-ta gudina ij blo jáku cíšovnu vreme i na mlogjije mestá ud daržávata, udíte sa se bli naduli i sa bli udávili mlogu selá i gradove. Imálu ij i martavi tugázi. Seku véčar ij mogalu da se vidi pu televizore, či tuk ali tám nekugu gu ij blá najala udata i ni sa mogali da gu namerat više. Sled dvá dni ali tri dni se ij blo naznajevalu, či sa gu namerili, ama gutov nadut i palin s uda. Ni sa bli léci vremená unezi. Mlogjije ud námu véc smi gji zabrávili, natrupani s kátadenjšnite buni i brigji. Si gji spumenuvami sámu tugázi, kugátu čujmi ali vidimi, či tuk ali tám neku uda se ij nadula, ij prelela i ij udávila tuj ali unuj sélče. No, sled gá mené vremeto, mlogjije raboti si gji spumenéš ud druga gledna točka i možiš da vidiš i druga, po-vésela i po-šalniva starna na neštáta.

Za ričé vájda nekuj, či kaćé ij možnu da se šáliš s takvizi opasni i maćitelni neštá? Ne li tuj neštu ij grej?

Ás misla, či u tozi žuvot, kojtu i taj ij tažak i nakažisan, ij nužnu da nameriš u makár kakaj moment, idna prelega za da se razsmejěš i za da se pušáliš. Tuj neštu za te pumogni da meněš po-lěsnu prez tažkustite na žuvota i idno razsmevanji pu nekupać ni moži da uvredi nikugu, negu sámú da dunáse udlěknivanji i zdrávi na čeleka. Taj, či da si spumenuvami na dálja kaćé ij blo u unazi ćišovnata 1970-ta gudina.

U unuj vreme, ás sam bil dite, školár u čitvartija klás i sam prežovel neštáta kaća dite, biz da razbera mlogu ud straja i nápasa kojtu ij natisnal náruda. Igráli smi si nija, dicáta ud malata, kaća seku denj du tugázi no, u nášte igri smi uviždeli tuj kakotu smi bli čuli i videli u dumá ali na škula. Vremeto ij menuvalu i seku denj ij nosil drugjije novusti za *dávenjětu* ud daržávata. U náštu ditinsku saznanji, tuj neštu se ij dugáždeltu *na drugjije mestá* i námu ne mogalu da mu zasagni tazi opasnust. I taj ij blo du idin denj, katu se ij blo razčulu iz sélu, či... *varvi udata i u Bišnov i, či za treba da se mánimi ud dumá!* Káj, či ud sigá natáta i nija se zvěmi “*sinistráte*”.

Mož da ubáda, biz da greša, či námu dicáta, tuj neštu ne mu tolkus mlogu uplášilu, kolkutu vájda mu ij zarádvalu spured tuj, či ij slédvalu da se udkupimi za neku vreme ud škula i da dubávimi idna ninadézna vakáncija, kujatu da ij pudpalnu nášta, u kujatu da se naigrájmi, biz da imami briga či treba da pumognimi tuj ali unuj na nášte iz dumá. Ne li tuj neštu ij istenscí Božij blágusov za idno dite, osobitu tugázi ako to ij monče?... Istena ij, či ne taj sa videli i nášte rodnici i sate vazrastni hora tezi neštá. Tija sa prežuveli tézi vremená, katu sa usešteli pudpalnu nápasa i brigata za tej i za tejnite familiji...

Pu krastupatištata ij blá bila tapanata i se ij naznajevalu, či se čeka u Čanáđ, Mureša da izdani dolmata i da udávi satu, čac i Bišnova. Sate hora trebalu ij da se preprávat da napusnat Bišnova i da se presélat u Džimbolj, du katu mené opasnustta. Sa dubávili dupušténji da ustánat u tej sámu unezi, kujatu ni sa imáli maneni dicá ali školáre, no i tija ij trebalu nušća da daržat péndžarite utorini, za da možat da čujat dzonjtata ud čarkvata, kujatu ij trebalu da bijat aku varvi já udata...

Prebráli sa si horata, koj kako ij imál, na barži i uplášini. Sa si bli nadigali na tavánete, satu kakotu sa mislili, či ij vrednu i treba da badi spasénu ud

udata. Čać i gadinčetata sa gji bli nadigali na tavánete, za da gji spasat i tej, grešnite ud dávenji. Lel, taj sa nášte palčene — se trumat i se mačat za da imat ud satu i se briguvat za satu kujétu sa si ij zaslužili prez pot i maka. Tám gore na tavánete, sa nji ugudili hrana i uda za po-više deni i... Bog s tej. Bagážete — dreji, dunji, péni, jádenji i još koj li znáji kako, sa ij natvárili u katánsći kamjone, kujatu sa gji prenéli na štácijata. Tám smi bli natvárini sinca na gramáda — hora i bagáže u márvensći vagone i presélini u Džimbolj. Imálu ij i po-stári, kujatu sa spuredili tuj náštu kasu presélvanji s izdiganjétu u Baragáne, katu sa bli videli márvensćite vagone. No, tuj neštu námu dicáta ne mu mlogu luválu. Za námu, glávnotu ij blo tuj, či patuvami sinca zágjnu i, či se utarvemi za neku denj ud škula....

U Džimbolj smi bli razprasnati pu različni gázdi, kujatu šteli-ni šteli, sa mu prejali “s rádust”. No, nija ni smi gji bli mlogu prečili. Sinca znájmi, či palčenina ij mlogu puštén čelec i mrázi da preči na nekugu, osubitu aku ij “nipukánat” gustenin. Nija dicáta, još ud na utre smi počnali da se trasimi megju námu i da si igrájmi nášte ditinsći igri. I još ud tozi parvija denj, počnali smi da se sprijatelimi s támkašni dicá, otu ditinstvotu (náj-hubankata i náj-nivinnata vazrast na čeleka) néma gránici i ni

puznáva tájni ali izkriti miselji. U tuj vreme, nášte rodnici sa stujáli kača na gozdeje. Ne imálu kako da právat, a tija sa naučeni da ni zastánvat ud rabota pu cel denj. Ugladvali sa se kantu štácijata i sé sa brodili da duznájat neštu za “u dumá”. Homa sled idin denj-dvá, nekolku tima sa si utišli u Bišnov, za da pregladet kako ij u tej. Nekolku tima ud tezi niti ni sa se vrášteli više u Džimbolj, a sa si ustánali u tej da si briguvat márvata i gada, makár či naredbite sa bli dosta ostri. Imálu ij i drugjije, kujatu sa se varnali nazać. Tija sa prekázvali na ustánalite, či kako ij u Bišnov, či ima li ali néma “uda”... Kugá nekuj si ij varvál ud Bišnov, homa ij bil nauklunén ud po-više tima palćene, kujatu sa gu razpitvali, či kaćé i kako ij “u dumá”? Na tuj, sekuj ij udguvérel taj kaćétu mu ij bil fela i kaćétu gu ij nosila pamećta: koj serijoznu, koj šalnivu... Na idna ud tezi pitánći: “Ima li uda iz Bišnov?”, idin ud tej udguvére: “Ima”. Sate prebránite se pugladvat uplášini. Sled máلكu, zapitanija dupalniva: “Ima, ama u bárčitata”. Horata šukat ud lékus, a šalnivija se pudsmeva. Sámu pu neku žina, kujatu se ij blá prekasnala, gu tatni no, videć ij, či i na néja ji ij po-léku gá čuji, či u Bišnov néma “uda”...

Idnaž, idin kojtu si ij varvál ud Bišnov, ij počnal da prekázva kako se ij dugudilu u kumšijete mu,

kujatu sa bli ustánali u tej i ni sa bli presélini kača námú u Džimbolj. Káj, či večera, napreć da si légnat, žinata si ij umula krakatá u lavore, katu ij stujála sadnič na kraja na odara. Sled máлку, sa bli zaspáli i dvámata, umuréni sled idin denj rabota. Spáli sa s utorini péndžari, taj kaćétu ij blá ostrata naredba. Na sreć nošt, saháta ud na turnata ij počnal da udriji dvanájsette saháte. U sana, žinata ij blá čula i homa ji se ij storilu, či tuj ij dzzone, kojtu navisteva, či udata navaleva nad Bišnova. Skoknala ij uplášina sannata žina ud odara i... jáu, Bože, krakatá sa ij copnali u studénata uda. Vika saštisanata žina:

— Stánvaj, barži be, či udata već ij u kašti!

Skáče maža ji ud odara, umáján i zapačisan ud san no, krakatá mu sa upreli suvata zeme. Triji se pu učite i pita žinata:

— Kakva uda, má? Am baj si sanuvala, já? Legaj si pa malči!

— Kako da sanuvam? Lel báš sam u uda du udgore kokalčetata! Ti vájda sanuvaš!

Stánva maža i utváde da zapáli svetlustta. Katu se razsvetli u kašti, kako da vidiš: žinata stujé prebladena i ni se buta, s dváta kráka natupéni u lavore, ustánat pukraj odara, taj kaćétu si ij blá mula krakatá napreć da si légni...

Ni smi bli stujáli mlogu u Džimbolj, zaštotu udite

sa menali, Mureša ij bil udávil mátku ud Čanáda no, Bišnova se ij bil utarvál. Znájali sa tija, nášte prededve kako mestu da si izberat za novite dumá! Ni za bedevá se duma, či: “Na dubro mestu ij Bišnova...” I taj, kaćetu ne imálu dávenji u Bišnov, pá udata ij blá “naflezala” na nekugu u kašti. No, tuj sámu za prikazka...

Bože, mili, kakva Ránga!

Jáku ij guraštu prez letutu. Kača gá ne idno, negu po-više slancá bija pékali ud idnaž. Zemedelaca ni máre ud guraštinata, negu barza da si izpalni mlogjijete raboti ud puljétu i ud pukraj kaštata, raboti kujatu se natrupvat báš sigá, pu sreć letutu. Sámu po-mládite, kujatu náj-više ud tej žuvejat iz várušete, u tuj letnu guraštu vreme utvádet na udpuska, koj na planinite, koj na murjétu, sekuj pu négvata ole i kacétu mu udpušte džéba. Preprávet se i mladuzéncete Pacunku s nevesta Docka da utidat neku denj na murjétu, da si pučinat i da puzabrávat za kátadenjšnija stress. Tija sa si kupili skoru nova mašina-automobil i s néja za izpatuvat na murjétu. Ama ništa utidat sami — taj sa se slogali. Za zémat s tej i Pacunkvata bába. Lel imat mestu, imat i nosce pa zašto da ni zarádvat stárata bába Ráda, da vidi i tá, idnaž makár u tejna žuvot, kako ij hubavotu na

tozi svet! Néka vidi i tá murjétu za da ima kako da prekázva na kumšijćite, ga se varni u sélu! Taj, za da izpukat ud jád!...

Dušal ij dene kugá ij trebalu da krénat na pać. S idin denj napréć da se mánat, blá ij bába Ráda na misa, se ij izpuvedala i prečistila, taj kaćétu znáji tá či se právi kugá kréniš na takazi dalag pać. Či lel to, murjétu kolku ij deléku, Bože i kako li ni moži da se dugudi gá kréniš na takazi pać! Natvárina ij mašinata sas satu kakotu treba — jádenji i dreji. Za se krénva. Ubrášte se bába Ráda i si glade za sétin pać tejnite dumá napréć da se máni, se prekrasti za “*u ime Božij*” i zaklučva vratičitata ud na pate. No, kaća gá neštu nijé u reda i tá, grešnata stára ni si dáva isap, či kako ij tuj neštu. Ama lel to ja vavri i ni ji dáva mira. Du nasétne useti se stárata kako ij tuj kujétu taj ja raznimirva: mládata i hubankata ji nevesta Docka, ne se premenala napréć da kréni na pać. Uluvi ja bába Ráda za rakata, drapni ja na starna i ji duma, bájćinu, da si ubleče drugu suknu, či lel tuj ij sassém kasu i dripavu, pa kaćé za kréni taj nipremenata na pać, vaz lucći hora. Smejé se nevestičetu i náj-sétne razsvetli starajta, či taj ij modata sigá. Marda bába s glavata učudina no, kátu taj ij modata...

Patuvat tija trima s novata mašina i stárata bába ni moži da se načudi i naremnuva na šarokotu

bizkrájnu puljé, na visočíte planini kujatu, kača gá prubivat nebeto s tejnite varhve, na dalbočíte bizdanni hurvi. Čudi se bába Ráda, se krasti i si duma, či gulem ij sveta, Bože i mlogu čudési ij storil Satmožnija no, báš takozí neštu!... Čudi se i máj ne ji vernu, či satu kujétu ji vidi ij istensku. Ugladva se učudina stárata i u mlogjijete i različni mašini kujatu káret barži ud napusrešte, ali kujatu gji izprevárvat i si duma uplášina, či more či tezi détu sa vatre u mašinite ni sa báš pudpalni u pamečta ali, či ne nji milin žuvota. Ugladva se i se krasti s jazika u ustáta za *“Bož’, pazi”*...

Náj-sétne stignali sa na murjétu i bába Ráda si uddahna léku i zafálva na Boga, či gji ij upázil pu pate i ni sa srádali ništu. Ugladva se stárata no, ni vidi murjétu. Tuk murjé, tám murjé, ama to ni se vidi. Káj, či ij kača idna bára po-gulema no, ne videc niti kakva da ij tá bára. Sámu peseć, peseć i idno bizkrájnu sinu-sinu nebu. Pita bába, či kade ij murjétu, a mládite se pudsmevat:

— Lel ij báš tuke, napreć učite! — udguváre Pacunku.

Ugudi si stárata naučárete, ukukoti se po-dubre i sapćasa, či tám kadetu se svaršva peseka ni počniva nebeto, negu ij uda i još sas taláze. Ama kakva uda i kolku ij gulema tá! Ustáni zinata ud

učudvanji stárata i zabravi da miga i da si uddiše.
Náj-sétne se svarni i izvikni:

— Bože, mili, kakva Ránga!...

Utvádet trimata u hotela, kadetu stárata žina saštu ni moži da se načudi na satu kakotu vidi i žuveji za paruv pać na tejnite stári gudini i, sled vićérete, si legat umuréni sled dalgjotu patuvanji du murjétu.

Na utre sutirnata, slančevite strelcí prunizani prez fránglata gji sabuždet i gji kánat da utidat na peseka na morsćija bregj, tám kadetu sas šumenji se razbivat penevite taláze. Katu se sabudat sate, bába Ráda pita či kako za právat celija denj.

— Za sedimi na slanci, kaća sate hora — udguvére nevestičetu.

Šuka stárata i pita udnovu, či kolku ij mlogu rabotata za da treba sate hora celija denj da sedat na slanci?

Ud novu mládite se pudsmevat i udguvéret, či tuka néma ništu da se rábuti, lel sa na pućivka. Za tuj sa dušli, ne li? I za tuj sa platili tolkuz nosce! A bába ij još po-ućudina i ni razbire, či aku néma niti kakava rabota, tugáz zašto treba sate da sedat na slanci?

— Za da se pripekuvat i za da pućarnejat — razjásniva ji mladata nevesta.

Ništu ni duma više stárata no, se misli u tejnata

zdráva pámeć, či na tezi dněšnite mládi treba, či nji fáli neku daga. Da sediš celija denj pud slancitu, gá to pićé náj-jáku i náj-opasnu, za da pućarneš!

— Bože, zašto si peděpsal taj strášnu tozi dněšnija svet i si mu usukal pamećta i zdrávija rázum? — se pita bába Ráda.

Katu utudija na brega na murjětu, stárata máj da umré ud srám i ud učudvanji: sat svet ij ležál na peseka, ama razgolin, biz dreji!

— Bože, Bože, zašto si dupusnal da vida takozí neštu i da treba da se sramuvam na tezi stári gudini? — se moli u pamećta stárata žina.

— Da znáš, či tuj ij beleć, či nabližva svaršánjětu na sveta — misli se nanovu bába.

Varvi stárata pu peseka, ama varvi zadremič, za da ni glade razgolinite telá na mažije i žini, kujatu sa ležáli legnič pu dole. I kaćětu udstepe tá, grešnata biz da glade, tuk nastapi neku raka, tám pak neku krák. I gá god nastapi pu nekugu, čuć ij sámu neku krištenji ali uvájkvanji ud bulevi, a bába Ráda homa skokni stresnata na starna no, prez málku vreme nastapi drugugu ali druga... I taj, tozi kaharin *križin pać* na stárata žina se svarši, katu stignaja na mestutu kadetu ij trebalu i tija da ležat legnič na peseka. Katu ij videla, či i unuka ji i nevestičetu sa se sablekali ud drejite i sa se razgolili, zdrávata pámeć

na bába Ráda ne mogala više da pudnisé tolkuz srám i tá ij izviknala:

— Bože moj, homa tuke za pádna i za umra ud srám! U rákle i s vinéc udgore za me zaneséti u dumá!...

Dabe, dabe, s maka i kahar ij izmenala tazi ninadézna *vakáncija* na bába Ráda. Varnali sa se ud na murjétu no, stárata žina ne štela na nikugu da prekázva kaéc ij prekárela tám. Kojtu ja ij pital pu neštu ud na murjétu se ij udbirel, umestu odgovor, sámu s idno sarditu mamrenji ud starna na bába Ráda. Tá ij prežuvela tuj letuvanji na brega na murjétu, ne kača idna rádustna pučivka, negu kača idna pedépsa, kača idin zemájsći purgator ali pakalj. I štela ij da zabrávi satu, da si iztriji ud tejnata zdráva pámeéc satu zadržánnotu i niváljanotu kujétu ji ij be videla tám. A ud tugázi na sám, lete gá ij jáku guraštu, stárata bába Ráda stujé pud vreja na senća i se misli, či Bog ij pedépsal sveta da sedi sablekan ud drejite za da gu piéc i upráži sarditotu guraštu slanci. Da li ij tuj idin belegj na svaršánjitu na sveta?...

“Štu’ vida...”

Taj kaćétu smi se upántili ud starnjé, nija palćenete káta gudina patuvami u Rágjne, aku ne pu dvá ali tri pate, makár idnaž u gudinata. Náj-mlogjije tima ud námu izpatuvat u Rágjne na 8 septembra, na Mála Gospa, kugá purcicijone hora ud po-više selá i gradove se sreštet na tuj mestu za da slávet tozi hubanćija prázníc, taj kaćétu ij ubičája. Megju drugijete nacionálnustti, kujatu hodat u Rágjne na 8 septembra, nija palćenete smi idna obštnust zadosta vidna, gá se preberémi i molimi ali pejémi u idno. Sate prebránite imat, káta gudina prelega da se zapuznájat udnovu s nášte hubanći pesmi i mulitvi. I makár, či smi ud Bišnov, Vinga, Bréšća ali, či ud drugijje mestá, gá utidimi u Rágjne, sate prečulći ud megju námu se prečupat i palćenete se useštet u idno. Za tuj vájda, na tozi denj, sate palćene trasat da utidat

u Rágjne, stári, mládi, dicá...

Kátu sam rékal *dicá*, na dálja za prekáža idna dugadjája ud Rágjne, s idno ud tezi dicá, kujétu dnés moži bi, či ij vazrástin ali, či véc zadosta stár čelec. Sinca kujatu smi bli makár idnaž u Rágjne, puznávami dubre pazarištitu ud napreć čarkvata, kadetu se purdáva máj satu kakotu sarcito ti žéli. No, ne sámu či pazarištitu ij gulemu, negu ij gulema naválica, mlogu hora ima tuka i dabe-dabe možiš da se *izvréš* i da izležiš ud van néji. Am pa aku imaš sas tébe i idno ali po-više maneni dicá, kujatu ne sámu, či se ugladvat na sate starni, negu želat i ištat mlogijje raboti da nji kupiš, lel tugázi ij još po-strášnu.

S gudini napreć, katu nášte stárite sa patuvali u Rágjne s kučiji s harnjove, imálu ij idna dugadjája s idno dite u pazarištitu, dugadjája kujatu dnés ij stánala prikazka i kujatu žéla tuka da vu ja predstáva. Nekuja ud vás, drágji čitátele, moži bi, či puznávat tazi dugadjája no, za tuj ás si išta uproška, či ja spumenuvam. Da vidimi ud kako ij hurtata.

Taj kaćétu véc sam spumenal, dugudilu se ij u Rágjne u pazarištitu ud napreć čarkvata. Pazarištitu, kako da prekázvam — ij blo palnu, palnu. Naválica, natiskanica, hora kujatu utvádet na sate starni. Sekuj si hurtuva na négva jazić. Aku si já nekać udvan néji, na starna i aku zadremiš, možiš da čuš sámu idno

šumenji, kača idna uda kujatu tičé penevu megju dváta bregjištá. U tozi obšt ruják hora, ud idnaž ij čuč idno krištenji slédvanu ud rév na dite. Horata ud naokulu se ubarnaja kantu mestutu ud kadetu ij varválu kriskanjétu, da vidat kako se ij dugudilu. No, kako ij mogalu da se vidi? Idna mláda májća si tagli s idnata raka manenotu ji monče za uhotu, du katu s drugata ji lopa pu krasta za da malči. Ama mončitu sé po-jáku ij krištelu. Mlogjije po-stári hora sa zastánali da gladet na tuj i sa mardali s glavite, kača gá sa ukájvali ditetu, ali vájda májćata — koj znáji?

— Za ti dáma ás na tébe! — duma sarditu májćata i udnovu lopni ditetu pu krasta. Ništu ništé dubáviš višé ud méne, kát' nisi razbrán'! Sopa mu se i ji tagli za uhotu, katu proba da ji udstarni ud vaz idna šátra, napreč kujatu ditetu ij zastánalu i ništé niti ka cé da se udstarni.

Minalu ij zadosta vreme u kujétu ditetu ij krištelu s rév, a májćata ij tananikala i ji ij lopala, du katu ij dušlá i bába mu na mončitu, premámina ud vikanjétu i krištenjitata. Katu ij nablizala stárata, homa ij zapitala, či kako ij tuj, za kako ij tozi rév i tozi boj, lel sate hora se ugladvat, pa ij sramutá, bájćinu...

— Kako sramutá! — sarditu udguvére májćata. Za mu dáma ás na négu! Tuke za gu pubija napreč sat svet! Sate néka da me vidat! Aku sigá ništa gu napráva na čeleć, pa tugázi nikade! — dupalniva sé

po-sarditu mládata.

— Pa kako, bájćinu, ij napravilu ditetu? — pita saštisana stárata, s vidna želba da pumiri i ditetu i májćata.

— Lel, pitaj ti gu négu, néka toj da ubádi! — sopa se májćata.

Sas sládak, pumirevašt glás, stárata bába pita manenotu monče:

— Já ubadi na bába, za kako revěš?

— Le' išta na mámi da mi kupi "*štu' vida*" — udguvére mončitu megju zaridvanjětata.

— No, čuli li sti kako išti?! Káj, či da mu kupa satu štu' toj vidi! Pa kaćé misli toj, či nekuj ima tolkuz nosce da mu kupi satu štu' toj vidi?! — sopa se májćata.

— Já pukaži ti na bába, kako ij tuj kujétu ištiš da ti kupi májća ti!

Manenotu monče homa ij uluválu bába mu za rakata, se ij ubarnalu kantu šátrata i ij pusokalu kantu kupčitu stafidi, kujatu remnivu sa stujáli, kaća gá sa te kánili da se najaděš s tej. Grešnotu dite ij iskalu na májća mu da mu kupi stafidi no, kátu ij blo manenu još, ne mogalu da purduma jásnu taj, či u mestu stafida, májćata ij čula *štu' vida*. Taj, či na barži satu se ij blo pumirilu megju májćata i ditetu, a *stafidata* — *štu' vida* ud Rágjenskotu pazarišti ij ustánala u

nášte spomene kača prikazka. Da ni bi blá stárata bába, koj znáji kako bi blo? Ali ne?...

Idna stára réč ubážde, či tozi kojtu néma stári, néka si gji kupi...

“Ud tuka, pa pá tuka”

*Motto: “Po-rán’ Pétru, ti stani
Pa birta si uturi...”
“...Pétra-j bulka razumena
Tá dáva pié na vera...”*

Gá izlezvaš ud Bišnov kantu Valkán, blizu du fotbalskata arena (*Pájata*, kaćétu dumat u Bišnov), tám kadetu krivi pate kantu štácijata i se uddile ud pate Valkánsćija, ij bil nekupać birta, kojtu se ij zvál “*Na čárda*”. Birtášća ij blá nevesta Pétra, na kujatu sa ji prekárel i metu *Čárdašica*. Po-kasnu, katu ustare žinata, horata sa ji dumali *bába Pétra Čárdašica*. Celata mala i čać i Sigéta sa se prebireli na Čárda da pijat i da se mulatuvat. Iznajédili sa se bli i pesmi za Pétra Čárdašica, pesmi kujatu sa ustánali u nárudnija folklor. Istenata ij tazi, či s máлку nosce, ali či sas žitu, kukuruz ali, či s koj-kakotu ij imál, mogli sa

horata da pijat, da se veselat i da se usešet hubeve neku saháť na Čárda. Udvan tuj, nevesta Pétra ij dávala da se pijé i na vera, tojest ij zapisvala u idin purtikol sate kujatu sa pili biz nosce i kujatu sa plášteli po-kasnu, gá sa imáli vazmožnust. Tezi neštá ustánali sa za spomen i u pesmite iznajédini za Čárda i za Pétra Čárdašica.

Menali sa gudinite i vremeto se ij umenalu i ij dunélu drugu stánji u daržávata. Naidnaž s komunističeskata vlást, sa bli nacionalizirani i prezati ud daržávata ali, či ud kooperácijata fabričite i drugijje imánjita na horata. Pu tozi náčin i birta *Na čárda* ij stigal pud vladánjétu na drugijje vlásti, kujatu ni sa imáli niti kakva svazka s ubičájete na tuj mestu. Ustánali sa horata da dvádet i dálja u tozi birt i sa si gu znájali i nadálja, či toj ij birta *Na čárda* no, véc se ij prečupilu neštu u obštotu saznanji i u obštite spomene na idna mala i na idno celu sélu, gulemu kaćétu ij Bišnova. Moži bi, či dnés mlogijje ud mládite niti ni znájat kade ij bil Čárda i kakvi ubičáje kriji tuj mestu, taj kaćétu krijat i drugijje takvizi mestá ud nášte selá, kujatu dnés máj či sa zabrávini véc sassém. Spumenuvam tezi raboti spured tuj, či tija se zabrávet preku vremeto i, tezi kaćétu i drugijje spomene sa bli tál ud žuvota na nášte stári. Udvan kátadenjšnata rabota, kujatu máj cela gudina se ij

varšila u puljétu, nášte stárite sa si právili vreme da se sreštet idnija s drugijete i da si puprekážat za tej i za tejnite bližni. Mestáta kadetu sa se prebireli sa bli po-više u Bišnov i idno ud tej beši i *Na čárda*. Tezi véseli sreštenjéta i prebirenjéta sa gji uidinvali po-jáku i sa pumágali za vazdarženjétu na idin obšt duh na sate palćene. Po-blizu idin du drugji sa bli i sa se usešтели horata u unezi vremená, katu sa se puháždeli i sa se prebireli na idno mestu. Dnés nija dumami, či mu vazva telefone, fáksa ali či elektronnata pošta no, tezi moderni sredstva po-jáku mu udstarnevati idin ud drugji, zaštotu tija ni možat da predadat na bližnika s kogutu “stujémi na hurta” i nášte useštbi. Idno ij da sadniš naokulu idna tarpéza s bližnité i sassém drugu ij da si prekázvaš sas tej ud na stotini ali či hiljadi kilométera deléku. Tehnikata ni moži da predadé i useštbata ali náj-izkritotu ud dušata na čeleka...

No, da se varnimi *Na čárda* i da vidimi kako se ij blo dugudilu tám sled katu birta ij pádnal pud drugu vladánji. Horata sa prudalžávali da hodati i dálja u tozi birt no, bába Pétra, kujatu ij blá birtášća (*čárdašica*) cel žuvot, ij prudalžávala i tá da purdáva pićé no, sigá u tej. Horata sa hodili da pijati vaz néja, zaštotu pićétu ij blo po-jéftinu, po-hubavu (naturálnu) i bába Pétra ij dávala i na dálja da se pijé na vera ali, či sekuj ij plášteli s

kakotu ij imál.

Idin denj, dváma prijatele flezvat u bábne Pétrine i idina nosi pudmiscete idna kurka. Flezvat tija i pitat bába Pétra, či za nji dadé li da pijat u račune na kurkata, kujatu sa ja bli dunéli. Pétra udguvéare či dá, za nji dadé i gji nakáre da utidat da pusnat kurkata na pate vaz unezi drugjijete tejni kurcí, kujatu sa hodili slobudni iz ulicata i sa pásili trevicka. Puštet tija kurkata, taj kaćétu gji be nakárela žinata i sedet, a tá nji nosi pićétu. Čukat dváta prijatele s pahárete i nazdrávet:

— Na zdrávi! Ud tuka, pa pá tuka!

Uslušva se bába Pétra i se čudi, či u celija tejna žuvot još takozí nazdrávenji ne blá čula. Šéta tá iz kašti, pipni tuje, premesti unuje i pá čuji udnovu:

— Na zdrávi! Ud tuka, pa pá tuka!

Na kraj jazika ji sedi na stárata žina da pita, či kako ij tuj nazdrávenji no, náj-sétne se zavarni i si duma, či ništé se meše u rabotata na horata. Lel koj znáji kako imat tija dváta da si delat i lel tija znájat zašto si nazdrávet taj. Celija tejna žuvot kača birtášća ja ij naučil da ni se meše u horata kujatu sa ji prestepeli prága na birta. Horata kujatu pijat u idin birt sekako si prekázvat, a istensćija birtášin ni se meše u tejnite prikazcí i niti ni gji kušuva za da mu izubádat tejnite tájni ali miselji. Tuj ji ij

znájala mlogu dubre bába Pétra i zarad tuj ne gji blá pitala za čudnotu nazdrávenji. A prijatelete nalivat u pahárete, staklotu se izprázniva i tija nazdrávet za sétin pać, napreć da si utidat:

— Na zdrávi i nide zabráve, či ud tuka, pa pá tuka!

Mánvat se dváta prijatele, mlogu véseli, katu sa se napili hubeve i se lulejat iz putékata. Ustána bába Pétra da raztrebi i da izmuji pahárete. U pamećta ji idna miselj sé ni ji dáva mira: “Ud tuka, pa pá tuka”. Kako da ij tuj, Bože?...

Večera, bába Pétra si ráni i pujé márvičetata i gadinčetata. Utváre tá vratičitata ud na pate za da ukáre kurćite i si gji vika:

— Tuku, tuku, tuj, tuj...!

Varvat si kurćite ud na ulicata, otu znájat či za badat naránini. Broja si bába Pétra kurćite, taj kaćétu seku véčar ij právila, makár či nikade ne ji fálila nekuja ud tej no, taj se ij blá naučila:

— Idna, dve, tri, čitiri, pet, ...désset.

Ustáni saštisana žinata, či sa pá désset kurći, kaćétu sa bli i sutirnata katu gji be pusnala. Trebalu ij da badat idnájset, lel dváta prijatele sa dunéli i tija idna kurka. Sled katu gji be ukárela, bába Pétra si gji broja udnovu. Broja gji i udnovu se saštisa, otu báš sa sámu désset kurći. Ama zašto, Bože?!...

Náj sétne, idna miselj ji svedni u pamećta i bába Pétra razberé kako stána s tejnite kurći. “*Ud tuka, pa pá tuka!*” Tuj beši nazdrávenjétu na dváta prijatele i báš tuj se ij blo dugudilu. *Ud tuka, pa pá tuka!* Tija sa si bli uluváli idna ud bábnite Pétrini kurći, a sled katu sa se bli slogali s žinata da nji dadé da pijat u račune na kurkata, sa ja bli pusnali pá tuka, vaz tejnite kurći. I naidnaž s tuj kakotu se ij blo dugudilu s tejnite kurći, razbrála ij bába Pétra i kako zlamenuva nazdrávenjétu “*Ud tuka, pa pá tuka!*”

Dedu Vanjuka si ij fánal glavata

Taj se дума, či nikuj još ne se varnal ud martavite. Taj prekázvat horata. Niti idin čeleć, kojtu ij umrel ne se varnal nazać vaz žuvite, za da nji prekáži kaćé ij tám na ondzi svet, dali ij po-dubre ud tuke ali, či ij po-zle. Ima i takvizi hora, kujatu zemet u šála tezi serijozni raboti i tvardat tuj, či na ondzi svet sekać ij po-dubre ud kaćétu tuka, zaštotu aku bi blo po-zle, martavite bija probali da si izragnat ud tám i da se varnat nazać na zemete. No, tuj ij taj, sámú u šála...

Sigá da se prumislími máلكu dali ij istena tuj, či još niti idin čeleć ne se varnal ud martavite. Já da razglademi máلكu Svetotu Pismu i da přečetémi kaćé Isus ij uzkrasnal Lázara, pa sled tuj da se pitami dali báš nikuj ne se vráštél ud na ondzi svet! No, sigá vájda za rićéti, či tuj neštu se ij dugudílu sámú idnaž u celata istorija na sveta i, či sámú Isus, Kojtu ij Sin

Božji, ij sažuveval martavite... Da utidimi po-deléku, čac u nášte vremená i da sapcásami tuj, či ima po-više svedučánstva na takvizi hora, kujatu za neku menut sa bli martavi i, s pumuštta na modernata medicina, udnovu sa bli svesténi i zavarnati ud tozi pać ud kojtu néma vráštenji. Mlogjije ud tej sa prekázvali kako sa usešteli, videli ali žuveli na ondzi svet. Sámu, či nijé sigurnu, dali tezi hora sa bli stigali báš du ondzi svet ali, či sámu sa “nadniknali” za neku mig prez “puhortite” kujatu razdilet náša svet ud sveta na véčnustta. Tuj neštu nija ni možimi da ji duznájmi sas sigášnite náši čelešći sili i zarad tuj, za ustávimi na mir tezi taj-zváni svesténi ud martavite hora...

Sigá želá da vu prekáža dugadjájata na Vanjuka, kojtu u négva žuvot ij fáлил tolkuz mlogu ud náša svet, či bi mogalu da rićémi, či se ij sažuvil ud martavite. Kacé ij možnu tuj neštu? Za vu ji razjásna po-dole...

Bojnu vreme beši i sate mládite munci sa gji bli ubráli u katánite i sa gji zakáreli u lucíi daržávi da se bijat protiv niprijatelete, kujatu na tejna red sa bli i tija mládi munci prebráni ud puglavárete na niprijatelscíte daržávi. Taj ij u bojnu vreme, puglavárete se raznimirat no, pátat i mrat nivinni mládi i po-stári hora. Utišal ij i náša Vanjuka tám kadetu sa gu zakáreli puglavárete na katanšága i se

ij boril da predeleji niprijatele no, po-parenj da si ubráni négva žuvot. Napusnal ij Vanjuka négvotu rodnu sélu u kujétu ij videl za paruv pać svetlustta na tozi svet. Napusnal ij sas žalnu sarci rodnite mu dumá, zelénotu puljé, kadetu ij hodil na niva s rodnicate mu i šarokata práva ulica pu kujatu, kača dite ij igrál zágjnu s négvite prijatele ud ditinstvu. Napusnal ij i sedenkata, kadetu za paruv pać ij puznál nivinnite useštbi na pargavata ljubov. Se ij uddelil i ud gulemata hubanka čarkva u kujatu ij bil krašten, prečistin za paruv pać i posle krizmin. Uddelil se ij i ud rodnicate mu, kujatu sas saldzi u učite sa gu izprodili du štácijata i kujatu sa žuveli još dalgji gudini s idna izkrita nadežde, či tejna milnija Vanjuka za se varni ud deléčnite mestá u kujatu buja gu ij bil zalutal...

Sámu, či vremeto léku-puléku se ij iztácelu, buja se ij svaršil, muncite sa si dušli ud na fronta, sámu Vanjuka gu néma. Trasili sa gu rodnicate mu no, za bedevá. Brodili sa na sate mestá ud kujatu sa se nadevali, či za dubávat neku naznajénji za négu no, satu ij blo u práznu. Nikuj ne znájal da nji ubádi ništu za Vanjuka, dali ij žuv još ali, či ij pugjinal nedgji pu sveta. Niraztušinite mu rodnici sa ustareli s kahar i s gurčivust u dušite nji, či ni znájat ništu za tejna Vanjuka i, či niti makár némat idin grob na kojtu da

zapálat idno svištiče za négvata duša, aku já ij pugjinal. Négvotu mládu libi se ij užénalu za drugji hirgjen i puléku ij zabrávilu za tejna milin Vanjuka. Sveta si káre négva niprekasnat pać preku vremeto i biz Vanjuka, kojtu ij bil kača martav za sate ustánati u rodnotu mu sélu. Léku-puléku sate prijatele sa gu zabrávili, natrupani ud kátadenjšnite nji buni i brigji...

Sigá, da vidimi kako se ij dugudilu s náša Vanjuka u tuj vreme. U idno uprasnu napádenji ud starna na niprijatele, Vanjuka se ij zalutal ud négvite drugáre. Sled svaršánjétu na atáka, toj se ij svestil i ij sapćásal, či ij pudpalnu samićeć iz hutáre. Lutal se ij Vanjuka dalgju vreme, katu si ij trasil drugárete mu no, za bedeva. U négvotu trasenji toj sé po-jáku se ij udstarneval ud tej i du na sétne se ij zalutal pudpalnu u bizkrájната Sibérija, kujatu ij glatnala tolkuz tima u celata istorija na sveta. Ne imál na kade, tažko mu s Vanjuka i ij trebalu da žuveji sassém samićeć u bizkrájната pustoš na Sibérija. Sámu négvata zdráva pámeć, négvotu kalénu telu i duša i niprekasnatata nadežde, či za se varni idnaž u négvite dumá, sa gu pumognali da udceleji u тази bizkrájная studéna daržáva. Žuvel ij toj samićeć no, toj ne se računal taj, negu ij bil zágjnu sas spomenete na sate milnite, kujatu gji ij bil napusnal s mlogu gudini napreć u sélutu mu i vaz kujatu ij želil ud své sarci da se varni. Négva žuvot ij

bil idno niprekasnatu trasenji na pate, kojtu da gu zavedé du rodnotu mu sélu. I du na sétne, s pumuštta na Satmožnija, čudésata se ij dugudila i, sled dalgji gudini, Vanjuka — sigá ustaren — se ij varnal nazać u milnite mu dumá...

Idin denj ud hajzlibáne, kojtu ij bil zastánal na štácijata, slezva idin stár čeleć, ublekan u dripavi katánsći dreji, preklupin pud téraka na ránicata, kujatu mu ij visila na ramotu. Slezva i se ugladva učudin na sate starni. Tuk neštu mu ij puznátu i stári spomene se sabuždet u négvata duša, tám pak novotu gu začudva i gu umájva ud ninadéznust. Léku-puléku dedu Vanjuka si spumenuva pate kantu négvite stári dumá i, preklupin si vleché krakatá pu asfaltiranata putéka ud štácijata kantu sélu. No, katu da prepreči na krastupate, kako da vidiš: idna nova mašina máj da gu pregázi. Dubre či ij skoknal na starna na vreme starija, či drugjijáče bi bil sigá uválen pud kulelite na barzata mašina. Prekrastil se ij uplášin dedu Vanjuka i si ij rékal u pamećta mu, či takoze gjávsku sturénji ne imálu još u négvotu sélu. No, razbire toj, či gudinite sa menali i horata sa iznajédili mlogjije neštá u vremeto katu toj ij bil deléku. E-he-he!...

Utváde toj dálja i vidi, či sa sé po-časti tezi barzi “kučiji”, kujatu káret pu sreć pate i ud kujatu treba da se páziš kača ud greha. Srešte dedu Vanjuka i hora

no, ni moži da puznáji nikugu. No, strašnotu ij tuj, či horata sa ublekani na čuduviti náčin. Néma da sreti niti idin maž s birnivreći, butuši i lájberče. A žinite, Bože, žinite sa puludeli sassém — ublekani u nekakvi sukná, kača čuváli, sas štikli i gloglavi! Pa hodat ustrigani, Bože, kača mažjéte! A cíkata nji ij di žaltabelizneva, di čarvenikava i na nekuja — čać i zelenikava!... Bože, Bože, kako se ij dugudilu sas zdrávite u pámeć hora, kujatu dedu Vanjuka gji be napusnal u sélu?... Rázkačuva starija nadálja sé posaštisan i se srešte s mládi hirgjéncita i mumi. No, tija sa ublekani još po-zle. Izbočini i razgolini, kača gá kučitata sa gji bli raztaglili. Ubrášte si dedu Vanjuka pogleda, zasramén ud tuj kakotu ij videl. Mládi mumi s kasi sukančeta, a hirgjénete s halći u ušite i s rizite izbočini... Dali tejnite nji ni sa gji videli kaćé sa izlezali na ulicata?... I još neštu ij sapćásal starija: nikuj ud mláдите, ama nikuj ni gu puzdráve, ni mu dáva “Fálmis”. Da misliš, či neku zal duh nji ij zapičetil ustáta i nji ij ukuvál jazicite. Probal ij starija da dadé toj “Fálmis” na tozi čudnija mladéž, čáku ni se dupáde no, ne dubávil niti kakaj da ij odguvor. Na négva pozdrav tija sa gu gladeli kača uprusteni i sa davkali neštu, ni znáji toj kako no, sa davkali kača kráвите gá preživet. “— Bože, mili, kade ij zdrávata pámeć na horata kujatu sam gji napusnal u tuj sélu?!” — se pita

sé po-začudin dedu Vanjuka. U kakaj svet se ij varnal grešnja čeleć, sled tolkuz gudišnu lutanji pu lucći mestá? Tám kadetu beši toj samićeć, u négvata pámeć sa stanuváli spomenete na idnija zdrávi i čitevi hora, kujatu sa znájali za srám i za pušténji. Tuka pak, katu dabe se varni u milnotu mu rodnu sélu, nameri idin svet bulnáv, ne tolkuz ud telovni bolesti, kolkutu ud duševni. “— Dali tuj ij Božija pedépsa?” — se zapita starija i počni udnovu da rázkačuva kantu čarkvata...

Náj-sétne stárijá čeleć stigni i du sreć sélu, palnu sas skapi spomene mestu, kadetu toj u ditinscí gudini, se ij sreštel s prijatele i puznáti i kadetu sate hora sa se prebireli nedele i práznici, napreć ali či sled misa. Primrakum beši i dedu Vanjuka zastáni i se uslušva. Ud nedgji blizu ij blo čuč da sviri nekakva muzika no, sámu či tá ij blá nipuznáta i čužda za négvite stári uši. Ništu ni moži da razberé véc starija ud tuj kakotu se ij dugáždeltu. Uslušva se toj i se misli, či tuj ij neku nova sedenka, kadetu se prebire na igra sigášnija mladéž. Sámú, či ni moži da puznáji svirnete. “— Kakvi da sa tezi svirci, kujatu ni znájat niti da svirat na mladéža za da igráji taj kaćetu ij dádinu na idna sedenka?” — ugváde si drugu pitánče toj i puléku se vlećé kantu mestutu ud kadetu ij čuč svirnete. Stiga toj puléku du vratáta na tazi izvanredna “sedenka” i uneme ud učudvanji i srám.

Vatre, kako da vidiš? Taj kaćétu ij svirnete, taj ij i igrata. Vatre, máj na tamnu, mládi hirgjéne i mumi pá taj izbočinu ublekani, koj rošav, koj uskuban, koj pulvina sablekan, koj s halći u ušite ali u nusa, se drosat i se čupat kača “ni dáj, Bože”! A muzikata, Bože, ni moži da se zvé muzika! Ud nekakvi kutiji i ládi neštu groznu buči i lopa taj, či da misliš či sto hiljadi niváljani i zli duhve sa zatorini vatre i sate se penat da izlezat. A mládite umájani hirgjéne i mumi, kaćétu smi kázali véć, se čupat i se drosat na sate starni i u tuj vreme davčat pu neštu s ustáta. Upláši se ud tuj kakotu vide i máj, či da pádni ud stráj, dedu Vanjuka...

Ustána još dalgju vreme starija na sreć sélutu, umájani i učudin ud tuj, či ni moži više da puznáji — ne horata — negu sigášnite nji naráve. Toj ne se čekal da se sreti s négvite stári puznáti i drugáre no, se ij mislil i se ij nadeval na tuj, či za nameri u rodnotu mu mestu još neštu ud duha, kojtu ij lanjtel u négvite mládi gudini ud napreć da si napusni négvite dumá i da se zaluta pu sveta. I kako ij nameril? Idin svet zalutan, umájani i piján ud ludorija i ud čužda bizvrednust. I u satu tuj vreme u kujétu starija ij stujál na sreć sélutu, nikuj, ama nikuj ne mu dál makár idin “Fálmis” i osubitu, nikuj ne mu se ubárnal s niti idna hurta...

Kasnu prez nuštta, idin stár čelec ublekan u dripavi katánsći dreji i s ránica na ramotu si vleče umurénite kráka kantu štácijata. Izkrit ud tamninata — idinstven svedok na gurčele, kojtu mu ij udávil dušata — dedu Vanjuka ij udláčil, či ij po-dubre da se varni u pustinjétu u kujétu ij žuvel tolkuz gudini zágjnu s négvite skapi spomene. Tezi spomene sa NĚGVA SVET, kojtu gu be napusnal napreć da badi pretaglin ud zlobnustta na vremeto i na istorijata pu lucci mestá. Tám u pustata bizkrájna Sibérija, toj ij puskával tolkuz dalgji gudini plamaka na spomenete na idin svet, kojtu etu, či se ij raznél vájda za doveka. I taj si ij fáanal glavata dedu Vanjuka — idin nirazbrán čelec, kojtu ij štel da se varni u idin nirazbrán svet...

Da páza kaštata

Motto:

*“Hájdat, brájce, hopa-tropa,
Da utijm’ u Europa!”*

Etu, dušlo ij i vremeto da patuvami slobudni iz máj celata Europa biz vizi, biz prečulcí, biz... Ne! Štel sam da se zapusna i da riča, či i biz nosce, ama nosce trebat i to ne máлку. No, tuj neštu nijé taj gulem báj. Nosce možat da se nabávet i to na po-više i različni náčine. Sámu da išti čelec, da žéli tuj ud své sarci, ole da ima. Kaće se duma: “léj vaz lej tagli i du négu se prelipe” i ud kolkutu imaš pomlogu nosce, ud tám se nabiret sé po-više. Kača sami gá bija se uzmložvali. Duma se, či za tuj nijé dubre da daděš ud vás i sétnija lej, zaštotu ni ustánva ništu “za tamazlak”. Taj prekázvat stárite. Istena ij,

či ne sate, negu sámu unezi kujatu znájat tuj neštu. Osubitu žinite...

No, e sam zaprekázal drugu neštu pa sam se udstárnil máلكu ud tuj, kujétu uistena želá da ji ubáda. Da se varnimi, dára nazać, tam kadetu smi napusnali náj-glávnotu za námu dnés: u Europa! Dá, sigá možimi da patuvami, da hodimi, da se razšétvami slobudnu iz Europa i tuj neštu, makár gá nija želimi. Máj, či ni mu se verva: tolkuz gudini smi si stujáli, šteli-ni šteli, u dumá i sigá, ud idnaž: e ge, ti pate! Da hodiš slobudin, taj kača gá utvádeš na hurta vaz kumšijete, ali na pijác ali, či na niva! Bej, brátko, pumugni me da se svesta, či kača gá sam umájan! Mačnu ij da ji vervaš. No, tuj báš ij istena i tuj nija ji žuvejmi dnés! Ud idnaž, bljasna idna miselj u glavičkata mi: za utida i ás u Europa da ja vida ud blizu, da ja pipna, da ja pumerišem. Taj za da se uvera, či tuj ij celata istena! Ugrápil sam si lejčítata, kujatu sam gji imál prebráni za u nužda, purdál sam tuj-unuj ud kašti, zal sam i na zájam i, náj-sétne, sam si nabrál nužnite nosce za patuvanji i, e me, na pać kantu udkole želínata i sanuvanata Europa...

Ni treba da vu prekázvam kaćé sam patuval. Tuj neštu nijé glávnu. Patuval sam s kakotu sam mogal i s kakotu sam sretil pu pate. I s hajzlibánj i s kučija i pešá... Glávnu ij, či sam stignál u Europa i sigá e

me, u Viena. Stuja ás zamájan na brega na Dunava i gládem kaćé pluvat nekolku lebedi pu bistríte udi. Gládem gji i se misla, či tija sa naslédnicíte na spaséníte lebedi ud ostrata glác na po-čarnaocíte “turiste”, kujatu sa puházdeli véc tozi europejscí grád. Sled katu sam se naremnuval na hubustta na Viena, prebrál sam si opaša i na pać!...

Ne sled dalgju vreme, stigal sam u Rim. Iz glavata mi hodat niprekasnatu hurtíte na pesmíte pusveténi na “véčnija grád”, na “sarcito na májća čarkva” i taj dálja. Naj-sétne sam si sabrál pamećta i sam tragnal pu rimsćíte ulici i bulevárdi. Ni sam mogal da se naremnuvam na tuj satu kakotu sam bil videl. Niizkázana hubust! Šétam se ás i se ugladvam na sate starni, biz da ulágam na kade utvádem i u kogu ali u kako se ćuskam. Horata, kujatu se ćuskat i prepenevat prez méne, barborat neštu sarditu na talijánsćí, ama ás ni gji razbirem. Na tejnotu mamrenji, ás udvrástem s usmivćí i si snevam paralijata. Tija, sé po-sarditi, soćat s prasta kantu glavata i ás puznávam dubre tozi znák: “nisi báš pudpalin”. No, ás ni se sarda, na méne mi ij hubeve i se useštem prepalnat ud rádust. Kaćé moži drugijjáće da se usešteš, gá patuvaš za paruv pać slobudnu iz Europa!... Utvádem ás i se ugladvam. Ugládvam se i utvádem. Ud idnaž, nekuj me vika na ime. Zastánal

sam i gladem saštisan na sate starni, da vida, koj ij tozi ali tazi, kujatu me puznáva méne, tuke u Rim, báš u sarcito na Europa. Sled dalgju ugladvanji sapcásaj, či u idin restoránt ud na ulicata, naokulu idna tarpéza stujat i jadat neštu, nekolku po-stári žini ud náštu sélu, zabradéni na cók, taj kaćétu se nosat tija. Sate sa véseli i mi mardat da utida du vaz tej. Vikat tija neštu no, ás ni gji razbirem, zaštotu lármeta na váruša nji predeleva hurtite. Preprečil sam pate, megju mluštinjétu mašini i náj-sétne, sam stignal i du žinite kujatu sa jáli u restoránta. Kogu misliti či sam videl tám? Lel bába Franuša ud nazać dumá s još tri tejni drugárći! Stignali sa i tija u Rim, u sredata na Europa! Zaradvali sa se tija, katu sa me videli i homa sa me prekánali da sadna vaz tej i da si hápna i ás neštu. Pital sam se ás u mojta glava, či ud kade imat tolkuz nosce tezi žini za da si dupusnat da jadat u restorántete ud Rim. No, du na sétne sam si dál isáp, či nášte žini sa jáli taj kaćétu nija smi se upántili ud starnjé, ud turbite s kujatu sa krénali na pać. Na tarpézata sa bli natrupani po-više džumerći, idna gulema májuška, dve karvavici i pulvina kalbasa. Udvan tuj, u idna dunca, bába Franuša ij imála i neštu ćiselu, taj “za da laskat na vatre” svinsćite maznini. Utagnal sam si rakata, zal sam si neku džumerka, zakusil sam ud májuškata i ud karvavicata i sam

zafálel na žinite za pušténjétu. Bába Franuša, s palni ustá, mi vika da ni se mána još, či šté da me pučarpi i s máлку vinu i vádi ud gulemata ji turba idno bardáče s vinu ud tejnotu lojzi. Káni me da glatna i ás zakusvam i ud hubavotu čarvénu vinu. Pijat i žinite, právu ud bardáčitu, pijat i nazdrávet: “— Na zdrávi i daj, Bože, da se sreštemi po-častu pate tuke!” Katu se ubarnaj, naokulu námu sa se bli prebráli mluštinjé hora i sa gladeli učudini, kako ij tuj kakotu se dugážde. Mislá, či još takozí nisa videli tija i niti džumercí nisa jáli. Ni znájat tija, kako ij hubavotu u žuvota!...

Náj-sétne sam napusnal stárite žini, napusnal sam i Rim i, e me ud novu na pać, sigá kantu Paris, či lel nijé dustojnu da utidiš u Europa biz da puhodiš i Parisa. Stignal sam i u Paris i drugjije čudési i iznenádi sa me čekali tuka. Váruša ij mlogu hubanći, horata sa premenati i sa mlogu, a mašinite sa još pomlogu. Šétam se ás biz cél pu šaroćite bulevárdi, ugladvam se na sate starni i razbire se, či preča drugijete hora, kujatu barzat. Ud novu ćuskanjéta i prepenevanjéta, ud novu sarditi hurti na nipuznát jazić, ud novu ás se rádvam (či lel sam slobudin u Europa) i se smeja, a horata mi soćat či nisam báš pudpalin. No, méne ne mi brigata. Si gladem ás pate i remnuvam na francuzkata civilizácija. Kaćétu

utvádem ás, ud idnaž se spumenaj, či sam stignal napreć turnata Eiffel, kujatu ij stujála izpačina bás napreć méne. Izdignal sam si pogleda da ji vida varha, kojtu máj či ij bil zabit u nebeto, taj visoka ij тази turna. Gladem ás na gore i, taj kaćétu sam stujál zamájan ud iznenáda, ud idnaž sam čul, či nekuj me vika na ime. Pugladel sam ás nasám, na táta, da vida koj me trasi, koj ij tozi kojtu me puznáva čać tuke, u Paris. Náj-sétne sapćásaj, či ne taj deléku ud méne, ij stujál dedu Paću s bába Cona. I dvámata sa gladeli u turnata Eiffel, katu sa se pudpireli na daržálata na dve mutići. Gji gladem ás još po-ućudin ud kaćétu sam bil katu sam pugladel za paruv pać francuzkata turna. Bába Cona mi marda da utida po-blizu i mi vika neštu no, ás ni mož da razbera kako duma tá. No, žinata ni se ustáve i vika sigá po-jáku a ás pá ni razbirem. Horata se ubráštet da vidat kako ij tuj kujétu se dugážde, se ugladvat i náj-sétne si gladet pate ućudini. Dublizal sam se du dvámata stári i sam dál “Fálmis.” Sled katu sa mi udvarnali, bába Cona zadi u rakata mutikata i s daržalata ji mi soči da vida turnata ud napreć námu. Gladem ás kakotu mi soči tá. U tuj vreme, stárata mi vika na uhotu, za da razbera, či “máj či тази turna ij po-visoka ud kaćétu turnata ud na nášta čarkva”. Ás ji dávam za právu, a dedu Paću mi vika ud unazi drugata starna, či takozi

neštu ij nivazmožnu da badi istensku i mi soči i toj s mutikata, varha na turnata. Gladem gu ás négu, gladem i bába Cona, gladem i turnata i nji udubrevam. Po-kasnu gji pitam, či kaćé sa stignali tija u Paris. Stárata mi prekázva, či sa imáli neku lej prebrán i sa hodili i pu pijácete da purdávát arpadžik, časnov luk i čarvén pupér i taj sa si nabáveli nosce za patuvanji. No, ás nisam mogal da razbera kako trasat tija u Paris s mutićite. Dedu Paću mi razjásniva, katu se pudsmeva na tanku: za sedat tuka čać du na letu, pa vája za gji pugudi já nekuj da mu prekupájat nivata, či tám u náštu sélu sate sa gji trasili za kopanj, lel tija kupájat hubeve i barži i za máлку pláća. Sled katu sam razbrál i tuj neštu, sam se razdelil ud dváta stárite i sam si kárel dálja lutanjétu iz Paris. Taj kaćétu sam se lupal, ud idnaž sam videl u gulemata péndžara na idin magazin idin hubanći gulem pitél, razbire se, či naštámpan. Zastáanal sam ás da mu se naremnuvam i sam sapćásal, či pud négu piši neštu. Sled nekolku dalgji minute, sam uspel da prečeta kako ij pisalu na francuzći i sam razbrál, či tozi ij pručutija “*gálsći pitél*”. Kaćétu sam stujál ás i sam gladel u négu, pitéla ij slezal ud na péndžarata, si ij izrasil dvá-tri pate kriláta, se ij nadul, grébene mu se ij začarvil i ij počnal da kukuriga. Sam se stresnal i saštisan sam počnal da si trija učite. Pitéla ud novu ij izkukurignal, sigá

po-jáku. Ás sam se stresnal još idnaž i sam si utoril učite: zurata tamánj se ij razbivala, ás sam bil u moja odar, a náša pitél ij počnal da kukuriga. Léku-puléku sam si dál isáp, či sam bil u Viena, u Rim i u Paris, sám u sana. Sam stánal ud odara i sam se ublekal. Za da se svesta i da se svarna po-barži ud tozi san, izlezal sam na pate, da si uplákna mátku pogleda u mirnata svetlina na zurata. Katu sam stignal na pate, kako da vidiš: purcicijon hora — mládi, stári, mažije, žini i dicá, s bagáže i turbi — patuvat. Sam mislil, či ud novu sanuvam i za da se uvera, počnal sam da se štípa i da si tagla desnojt uho. Ni sanuvam, sam budin. Taj kaćétu seda ás zamájan i gladem purcicijone hora, kojtu se iztáže kača téča uda, idna žina ud megju drugijete kujatu sa tragnali na pać, mi vika:

— Hájda, be i ti s námu u Europa! Kako sediš u vás? Nisi li čul, či sigá možimi da patuvami slobudnu? Hájda, nide stujá!...

Gladem ás dalgju horata, kujatu se iztáčet puléku napreć mojte oči. Gladem, gladem i náj-sétne udvrástem na žinata, kujatu me ij pukánala na pać:

— Ništa! Za si seda ás u dumá, da páza kaštata... I sélutu... Srécín vu pać!

Sádžeka

Misla, či mlogjije tima znájmi kako ij tuj sádžec, osubitu tezi kujatu smi utránati ali či žuvejmi u sélu. No, vájda ima i mladež ali dicá, utránati u váruša, kujatu nikade nisa videli ali čuli za sádžec. Za tej si dupušem tuke da razjásna kako ij tuj sádžec. Sádžeka sa idnija železni kračeta pu forma na triagalnik, náj-častu pate čarni, na kujatu se ugvádet kutli ali gulemi granci, pud kujatu se kladé oganj. Bi blo interesnu da vidimi zašto tezi železni kračeta gji zvémi sádžec, tuj zaštotu тази hurta zvani po-više turscí ud kaćétu balgarscí. Istenata ij тази, či u Balgárija tozi ured se zvé taj *sádžak*, kaćétu i *pirostije*. Ás misla, či hurtata kriji u néja nekuja prikazka svazana sas stárite palćene još ud napreć da si napusnat tejnata stára dumuvina. Dupusneti mi dálja da vu prekáža i vámu тази istorija-legenda...

* * *

Manenu šest mesečnu monče ij imála mládata Gjergjinka. Napreć s dve gudini se ij blá užénala za

tejna drugár ud ditinstvu i posle ljubovnić — Filip ali Filču — kaćétu gu ij zvála tá. I etu, či tejnata iskrena ljubov be nadaréna ud Satmožnija i s parvotu diténče, idno monče kača cveći latinče. I dváta sa gladeli na néji kača na slancitu ud na nebeto. I dváta sa bli nastojni da si dadat i žuvota nji aku já bi trebalu za tuj manenu diténče, kujétu ij telu ud tejnite telá i krav ud tejnata krav. Véčar, kugá sa se prebireli vatre u manenata kuliba usvetléna ud mazilnika, ne mogali da se narádvat na тази Božija čudésa, kujatu beši tejnotu diténče.

Ud katu se ij rudilu to, Gjergjinka ali Gjinka — kaćétu ji ij dumal tejna Filču — si ij stujála po-više u tej, tuj za da brigosva za čadutu. Na niva ali u gurata za darvu ij hodil Filču samičec. Istenscí balgarscí junák be Filip, kaćétu se дума, či s topa da gu udáriš i toj pá cel, žuv i zdrav da ustáni. Racite sa mu bli stomanevi i se ij dumalu iz sélu, či i bić ij mogal da uduši s golite mu race, tolkus ij bil jác. I po-više ud tuj i rabutliv ij bil, kača trimata na idno mestu. Tám kadetu be rabotata náj-trudna i náj-tažka, tám sa vikali Filča i toj ne se starnil nikade. Sate sélene ud tuj palčensku sélu sa remnuvali na тази mláda familija i imálu ij i takvizi žini, kujatu sa bli ninavidini na mládata Gjergjinka za srécata kujatu ja ij imála da se umaži za Filipa. Kolku mumi ni sa gu iskali u tejnite

náj-izkriti i náj-tajni saništá. No, sámú či toj ne imál oči udvan za négvata Gjinka, kujatu ij blá ud sirumáška familija, kača i négu. Makár či ij imálu i gazdášci mumi za kujatu makár gá ij mogal da se užéni, Filip ne gji ulágal. Toj s Gjergjinka sa se trasili delnić, gá sa utvádeli na niva, kaćétu i nedele, gá sa hodili na čarkva ali posle pládne na uro. I gá se ij luvála Gjinka s Filča u igrata, sate sa zastánvali unemeni, taj sarcátu i s plámak u dušite sa igráli dváta. Takozi neštu sámú istenskata ljubov moži da naprávi. Kača gá sa bli storini idin za drugjij...

Tozi denj Gjergjinka be samá u tej s manenotu jji monče. Tejna Filču ij bil utišal ud hubava ráanna sutirna na nivata da vré, da preprávi zemete za badeštija leb, s kojtu da si naráni familijata celata gudina. Nisa imáli tija mlogu zeme no, Filču ja ij rábutil s dubra ole i tá ij ráždela tolkuz, kolkutu sa imáli tija nužda za da ni gladuvat. Dalboći brezni ij rovil s pluga Filip u čarnata vlážna zeme. Rovil ij i se ij mislil na négvata Gjinka i po-više na négvotu manenu monče, kujétu e utre-drugji denj za purasté i za hodi s tej na niva.

U tuj vreme, Gjergjinka ij blá zapálila ogane u ugništitu pud kutéla za da ugreji uda da si ukapi diténčitu. Kutéla be izprávin na železni kračeta, kujatu po-kasnu za se zvat *sádžeć*. U kašti, u lulčata

ij ležálu mirnu manenotu ji monče, kujé, di se razsmejé, di gukni rádustnu, taj kaćétu sámú idno nivinnu ditence znáji da se rádva na žuvota, u kojtu ud máľku vreme be flezalu. Razčulu se ij blo iz sélu, či ud novu turčina hodi pu balgarsćite selá da beteži i da ubire dicá ud mažka starna za ármijata na Négvotu Velićánstvu Sultáne. Čula ij blá tuj neštu i Gjergjinka i ud tugázi tejnotu sarci ne puznávalu nikade mir i tá se ij streskala na seku lopianji ali, či na seku lájenji na kućitata. Blo ja ij stráj za tejnotu manenu čadu, taj kaćétu sámú idna májća moži da puznáva straja. No, tejna Filču ja ij doril da se uspukujé, lel ditencitu nji još ij manenu u lulća, ne li, pa njié još u opasnust da badi zadinu ud pagánete. A po-natáta, gá purasté, za vidat tija kako ij za právenji, lel Bog ij gore i ima briga za sate i, lel vájda i vremenáta za se umenat, koj znáji. No, straja ne napuštel niti idin mig sarcito i dušata na Gjinka i ja ij maćil niprekasnatu kaća idin čarvej ugnezdin u remnivata zdráva jábalka. Gá god si ij legala kasnu prez nuštta, molila se ij na Boga da upázi ud turčina tejnotu čadu i gá god se ij sabuždela ránu napreć da se razbiji zura, se ij streskala, či e se rážde idin nov denj, u kojtu makár gá možat da se spumenat u kulibata nji s turcete, tezi grabežľivi divi valce...

Tamánj ij blá mánala Gjinka kutéla ud na ogane i

ij nalela guraštata uda u krututu, katu van se ij blo čulu neštu da lopa i kučitu počna da lájji. Stresna se mládata májća, se prekrasti no, posle si káza, či koj znájji kako ij lopnalu pa néma zašto da se pláši. U ugništitu vaglenete još sa tlejali i sa lanjteli, a nad tej ij stražovala, kača neku tamin zal duh, *pirostijata* — tezi železni kračeta na kujatu ij bil stujál kutéla. Ud novu se ij čulu lopianji, sigá kača po-blizu i po-jáku i ud novu kučitu ij zalájalu. Gjinka se stresna i zastána uplášina nasreć kašti. Sámu ditetu ji ne márelu i ij prudalžávalu da guka i da se smeje. Ud idnaž, darvenite vratičita sa se utorili uprasnu i u potlepa se ij pujavila parenj idna tamna glava s gulem turbánj, a posle i telotu na idin turčin. Ustána Gjinka unemena i pukámenena ud stráj. Ne si uddišela i ne migala. Tejnite oči ustánaja ulepéni i upiti u tesnite gjávsci kača ud zamnja oči na turčina. Toj pak, ij naflezał idin rázkač vatre u kašti i si ij uddišel barži, du katu pogleda mu se ij mestil ud mládata hubava žina, kantu manenotu monče ud lulécata. Satu tuj be trájalu sámu idin mig. Májćata se ij svestila i ij krisnala kača dzver, kujatu si bráni žuvota ji i žuvota na tejnotu čadu ud napreć napádnika. Krištenjitu na Gjinka ij pretaglilu ostrija kača stomana pogled na turčina. Učite mu be ustánali premámini ud palnite májćini gradi na mládata žina, kujatu sa se bli digali i spušteli na idnaž s uddišenjétu ji. U ubraza na

Gjinka be navalila kravta i tá se ij začarvila sigá, kača kambula cveći. Sámu učite ji sa svetili na čudin, udvanzemin náčin. U tej sigá ij mogalu da se četé ne tolkuz stráj, kolkutu umráza i idna diva želba za napádenji i uništvanji na prutivnika. Ud pulvina utorinite ustá na turčina počna da se pudlzniva tanak puroj penevi slinći. Toj si ij preličel sigá na idin div nérez u guraštini.

Náj-sétne toj naprávi još idin rázkač kantu Gjinka i proba da ja ugribé s dalgjite mu race preličešti na suvi klonjta ud neku udárinu ud bljaskávica darvu. U saštija mig, mládata palćenka uprasnu si vazsuči snagata, ugribé s dvete ji race razsvedénite železni kračeta ud ugništitu i pá taj uprasnu gji ulepi u licitu i u učite na pagánina. Ne sváril da si dadé isáp turčina kako se be dugudilu, taj ljutu se ij butala žinata. Videl ij bil sámu neštu čarnu da se dubliži du négvite oči i usetil ij idin gjávsći kača ud pakale oganj, kojtu mu be zapálil pogleda i čijétu izgárenji i ij bil usetil čac na danutu na muzaka. Posle satu mu be putannelu i ustána sámu pakalskotu izgárenji ud muzaka mu.

— *Amán! Amán! Sidžák! Sidžák!...* — izbuči turčina, kača bić, kogutu gu žigosvat. U idno pretulmáčvanji ud tursći jazić, tuj neštu zlamenuva: “Váj! Váj! Izgáre! Izgáre!”

Katu se svesti málku, turčina se ubárni i, prez

utorinite vratičita, se zapusni van pu ulicita. Toj bega iz sélu, katu se prepeneva i se ćuska di u dzida, di u darváta, sigá dustignat ud idnaž slepéc vredin za užálvanji. Bega i se uvájka niprekasnatu: “— *Allah! Sidžák! Sidžák! Allah!...*”

U tuj vreme, Gjergjinka ustána u kašti s razsvedénotu železu u racite. Na čuduviti náčin, žinata ne usetila ništu da ja izgáre makár, či ij blá ugrébala s golite ji race, izgáreštotu železu. Pusnala ji ij dole i se ij ugladela u racite ji. Na još po-čuduviti náčin sapćása, či razgrejanotu železu ne ustávilu sledi na tejnata koža. Sámu idnija liniji, kujatu sa se čarvili, ij blo videć na dlánete ji. Straja, umrázata i niizkázanata želba za ubránvanji na čadutu ji sa bli tolkuz silni, či tuj neštu ij storilu vazmožnustta da tejnata pámeć i tejnotu telu pudnesé i predeleji čac i guraštinata na náj-jácija oganj...

Žinite ud malata sa čuli vikanjétu na uslepénija turčin. Prebráli sa se na ulicata da razberat kako se ij dugudilu i kako ij s tozi “*sidžák*”, kojtú niprekasnatu gu ij puutvárel turčina u négvotu uvájkvanji. Náj-sétne sa bli razbráli kako ij srádala Gjergjinka i želbata za udtušvanji ij prepalnala za mig tejnite sarcá. Mlogu sa videli i još po-mlogu sa bli izpátili náj-više ud tej, ud starnata na tezi divi pagáne. Sigá ij dušal saháta da se dáva računj. Umrázata sabrána u sarcáta nji

tolkuz dalgji gudini sigá ij izrignala navan. Prebránite žini sa sablekali ud drejite córavija sigá turčin, sa mu namázali telotu sas sážde i sa gu izpadili van ud sélutu, da luta pu sveta, kača náj-grešnja slepéc. A u tuj palčensku sélu ij ustánala kača žuva istorija, dugadjájata na Gjergjinka s turčina i s razsvedénite kračeta ud ugništiti. Vikanjétu na turčina :”sidžák” puléku se ij prevrátilu i ij stánalu “sádžec” sámú, či sigá тази hurta ij zlamenuvala báš železnite kračeta s kujatu mládata Gjergjinka be uslepila divija turčin. I sádžeka ij ustánal vaz námu palčenete i se haznuva još i na denj dnéšin pud kutláta ali pud gulemite granci. I za spumenémi još i tuj, či taj kacétu Gjinka ne usetila ništu i ne blá upékana, katu ij ugrébala s prázni race razsvedénija sádžec, taj još i dnés ima u Balgárijia takvizi hora pručuti pu celija svet, kujatu sámú sas silata na tejnata pámeć, s bosí kráka hodat pu vaglene, kujatu još tlejat i lanjtat.

Bábnotu sandače

U stárata kašta, na taváne, nazać koša stujé smušánu i zaprášinu manenotu stáru bábnu sandače. Stujé to tám zabrávinu ud dalgju vreme, mirnu i malčelivu, kača gá se kriji ud nékugu ali ud neštu. Sámu natrupanija na dubélu pépelj ud na néji stujé svedok za dalgjotu vreme ud katu leži zabrávinu nazać koša tuj sandače. Nikuj du sigá ne se udsadil da ji nacepi i da ji ugudi na ogane no, pá taj nikuj ne si napravil vreme da izbarši pepele kojtu ji pukriva, da ji utori za da vidi kako kriji to ud tolkuz gudini. Dali ij práznu i stujé nazać koša zafarlinu i zabrávinu ali, či ima koj znáji kakvi véti ruti ali stári nihaznuviti više neštá, kujatu nekupać bába gji ij prebirela i gji ij natrupvala u sandáčitu? Tuj nija néma ud kade da ji znájmi, aku ni se udsadimi da ji utorimi i da razglademi kako ima vatre. Taj, či hájda, drágji moj prijatelj, da se nakurážimi, da izdujmi pepele, kojtu ji zakriva i da ji utorimi!...

Lupkata na sandačitu se ij utorila sas skriptenji. Sigá ilá po-blizu da puglademi zágjnu kakvi tájni kriji udkole tuj bábnotu sandače!

Vatre u néji stujat natrupani stári pužalteni hartiji, po-više knigčita, diktándure, stári kalindáre i nuvini, a náj-na danutu — sa razsipani kopčita i manista. Treba da imaš sámú vreme i iztarplénji da razlačiš i da zamiš u rakata ti idno-pu-idno neštáta kujatu ležat mirnu ud tolkuz gudini u sandačitu. Idin cel čelešći žuvot stujé izkrit usreć stárite hartiji i drugjijete drebulini. Istenscí čelešći useštbi se iznizvat ud megju raztripérinu napisanite s mastilu sluvá i redve ud na tezi hartiji. E-je, idno pismu napisanu ud deda, katu ij bil zavedén deléku u lucka zeme, s tažka puška na ramotu, tám kadetu fronta gu ij bil lupal i négu, za da se bori protiv niprijatelete. Sluváta ud pismotu dabe možat da se četat no, ud napisanite s lilevu mastilu hurti se usešte čac i dnés guraštata mila kantu négvite milni, kujatu gji be napusnal u tej. Léku-puléku, razbiremi ud pismotu, či négvata duša ne se blá udstarnila niti makár za idin mig ud vaz négvite milni makár, či telovnu toj ij bil deléku. Pita toj prez pismotu, či dali sa pužanali i prebráli žitutu? Am pa plevata da li ij prebrána na kamára? Tezi sa miselji i buni na idin istenscí palćenin, kojtu ij bil páur ud dedva mu dedu i za

kogutu náj-gulemata želba i briga ij blá da si vidi nivata izrábutina na vreme i hranata prebrána u hambárete. Po-natáta toj pita u pismotu mu za négvite rodnici i stári rodnici, dali sa zdrávi i dali imat satu kakotu nji treba? Am pa mládata mu drugárca, kujatu ja ij napusnal tužna i žalna s manenija Kogji? Dali sa i tija zdrávi i dali mončitu mu ij purásilu, dali to sluše i pumága i dali Bože, ne gu zabrávilu?...

Raztripérini sluvá i hurti napisani trudnu na pužaltenata ud vremeto hartija ud idna raka, kujatu ij po-naučéna da darži mutikata i kusata, ud kačétu plájvasa ali daržálcata. I još po-raztripérina duša, kujatu ij krila u néja tezi iskreni čelešci useštbi i tažni miselji na udstarnénija palčenin ud négvotu sélu i ud négvite milni...

Hájda sigá da ustávimi pismotu i da razganémi tozi diktándur, da vidimi kako piši u négu! Etu, či ud listáta na diktándura mu pusrešte idno po-remnivu pisanji, s máлку pulégnati dalgjuvásni sluvá. Tuka vájda bába ali stára bába si ij zapisvala koj znáji kakvi recépte za gotvenji i za testá. Zapisvala ij vrednata žina za da znáji merite, kačé se gotvi tuj ali unuj prázníčnu testu ali jascé. S miseljta možimi da si ja predstávimi kačé ij gotvila napreć práznícite, kujatu sa bli zarádvali nekupać celata čeleć ud tazi kašta. I

dukatu razgánemi diktándura, kača gá se usešte idna tájna mirust ud vanilija i kulundérče. Idin udkole zabrávin i udušen u dušite mu mir mu pregrášte i zaubikuleva, katu razgánemi i četémi listáta na diktándura. Bože, kolku blaženstvu i kolku vatrešin mir sa puznávali nekupač naše stárite! A nija dnés námami nužnotu vreme niti miseljta da si preberémi, am pa ud kade i da se pumirimi s námu i s bližnite mu?! I dálja se pitami, dali dnés uistena žuvejmi podobre ud kaćétu sa žuveli nášte stárite nekupač?...

No, kako ij tuj kujétu si ij zal u racite ti i kujétu si počnal da ji razgáneš? Dá, tozi ij idin stár kalindár s pubeleni ud vremeto kurici. Já da puglademi máлку kako piši u négu! Etu, tuka piši za seku mesec ud preku gudinata, kaćé se zvé toj sigá i kaćé se ij zvál udkole vreme. U kolku saháte se rážde i u kolku zasežde slancitu prez tozi mesec? A po-dole ima “mestu za zabelezvanji”, kadetu bába ij upisala gá ij nasadila kurkata na jajcá da mati i gá treba da se izlupat pujčitata. Haznuvit ij bil za unezi vremená kalindáre, zaštotu ij dával na zemedelaca nužnotu za da si zaredi kátadenjšnite raboti. Napisanotu u négu ne blo u práznu, negu ij služilu uistena nuždite na palćenina. Po-natáta namervami napičetini u listáta na kalindáre stári prikazcí i legendi za carjé i kraljé, kujatu tolkuz gudini sa luškali saništáta na manenite dicá prez

dalgjite zimsći nošti. Dali i nija katu smi bli maneni dicá smi zaspevali prespáni ud nekuja ud tezi čudésni prikazći prebráni i napičetini u tezi kalindáre? Koj znáji? Denite, mesecete i gudinite sa se iznizali lékupuléku, nija smi purásili i véc ustarevami i sate tezi izvanredni ditinsći rádusti sa purmenali i máj, či véc smi gji zabrávili. Ama to, bábnotu sandače ij zapázilu nekolku ud tezi stári milni spomene, kujatu stánvat most megju pukulénjéta...

Po-natáta, u kalindáre namervami i nekolku poezijčita i pesmi za po-maneni ali po-gulemi dicá, kujatu sa stujáli kača usnova na rádustnite i véselite migve ud preku celata gudina... E ja i idna pesma za u post. Tuj mu nanáse u pámeć, kaćé nekupać nášte stárite sa znájali da daržát i da upázvat istensćija red na krastijánsćija žuvot. Gá ij blo vreme za rabota, tija ni sa máreli niti ud guraština, niti ud vetar, niti ud čiša, negu sa rábutili, taj kaćétu sámú idin istensći zemedelac ij znájal da rábuti ud ráanna sutirna, pa čac du kasnu prez nuštta. Saštu taj, gá god ij imálu prelega za vesélji, tija sa se veselili taj, kača gá tozi beši sétnija denj ud žuvota nji. A gá se ij flezvalu u postnu vreme, tugázi se ij postilu uistena, a ne taj kaćétu nija sigá ji právimi, po-više ud različni telovni ali vankašni uzroci, a ne či taj useštemi. Satu kakotu nášte

stárite sa ji právili u tejnotu vreme sa ji právili na náj-istenscija i náj-iskrenija náčin, s utorini duši i sarcá i s pudpalnu uvervanji, či tozi, a ne drugji ij reda na tejna žuvot. I za tuj vájda tejna žuvot ij bil taj blažén i za tuj vájda tija sa se usešteli zaduolini s tejnotu stánji i ni sa bli nikajélini i ninavidini na luckotu...

No, tuj sigá sa sámu milni spomene, izkriti i zapázini u pepelenotu bábnu sandače. Žálnu ij, či smi stignali da razrávemi takvizi čelešći useštbi u idno sandače, a ne da gji žujejmi. No, takozi ij dněšnotu vreme i dněšnotu stánji...

Hájda da vidimi kako kriji još tuj bábnotu sandače! Já viž kakva ij тази razstávinata kniga s tvardi kurici i s pužalteni listá?! Dá, тази ij idna stára mulitvena kniga s kujatu vájda bába ij hodila na misa i ud kujatu tolkuz gudini ij molila i ij pela u tejna žuvot. No, kako ij pádnalu ud sreć listáta na mulitvenata kniga? E, tuj ij idno stáru pubožnu svetiče (kunče), kujétu vájda ji ij dubávila pudárak bába s koj znáji kakva prelega. To ij stujálu mirnata tolkuz gudini izkritu megju listáta na mulitvenata kniga tám, kadetu bába ji ij blá ugudila da služi kača znák. Koj znáji kolku rádust ali taga ij puználu tuj stáru svetiče prez mulitvite na bába? Da bi mogalu to da izprekáži, vájda bijmi duznájali mlogjije takvizi dugadjáji, kujatu gji ij prežuvela bába.

No, mlogjije takvizi neštá možimi da si gji izmislimi i sami. Etu, moži da vidimi bába u tejnite mládi gudini, kaćé ij utvádela nedele na misa, premenata i s mulitvenata kniga pudmiscete. Málku po-kasnu, vidimi bába kaćé sedi u čarkvata s utorinata napreć néja mulitvena kniga, ud kujatu moli i pejé, zágjnu sas sate hora. Kača u idin dim se raznáset i izgubet tezi stári i skapi za námu spomene. A nija stujémi i glademi dalgju utorinata kniga ud kujatu be pádnalu stárotu izbelenu svetiče. I kaćétu glademi nija taj dalgju etu, či napreć učite mu se utváre druga udkolešna kartina, u kujatu moži da vidimi bába kaćé moli i pejé ud tejnata mulitvena kniga zágjnu s kumšijćite ud malata prebráni na devetnica u idna zimska predkoladna nošt. Pá taj, moži da vidimi véc ustarenata bába, ublekana u čarnu i preklupina, kaćé moli tá ud knigata navidéna pukraj ráklete na pukojnija dedu... Sámu tija, starata mulitvena kniga i manenotu svetiče iznizanu ud megji starnite ji sa bli svedoci na kátadenjšnite rádusti ali žalusti ud žuvota na bába. Za tuj dumam, či idin cel čelešći žuvot se kriji u mlogjije ud starnite na tezi mlogu stári hartiji...

A nija prudalžávami da trasimi iz starite hartiji ud bábnotu sandače i napreć nášte oči, léku-puléku se snuvi, kača idno plátnu, žuvota na nášte stári, kujatu sa se rádvali na námu katu smi dušli na tozi svet,

kujatu sa mu luleli i peli tolkuz pate, kujatu sa mu prespevali u nášte ditinscí gudini s niizkázanu hubanćite prikazcí palni s kraljé, zmije i junáci. Idin udkole zabrávin svet stuje izkrit vatre u tuj bábnotu sandače, kujétu etu, či ij ležálu tájnu i mirnu u náj-izkritija ćošak ud stárata palćenska kašta...

Vájda ni bi blo zle, drágji moj prijatelj, da putrasiš i ti nedgji u neku zatulén ćošak idno stáru sandače, aku ne na taváne ali na drugu mestu, tugázi probaj da ji putrasiš vatre u tojta duša i u tojte ditinscí spomene. Zaštotu čeleka ni žuveji sámu s leb...

U mestu sklučvanji

Drágji Prijatele!

Dupusni me da te zva ud sigá na dálja Prijatelj! Se pitaš vájda, či zašto? Odgovora ij sámu idin: aku si imál iztarplénji da prečetéš tuj knjigče du krája, zlamenuva, či si uspel da se zapuznáš s nekolku ud mojte miselji i useštbi. A na kogu druguku, udvan aku ne na náj-dubrija prijatelj si izkázvami nija nášte vatrešni useštbi? Taj, či prez čatenjétu na tuj knjigče, Ti — ud idin anonimín čítatelj — si stánal moja Prijatelj. I taj bij štel da ustánimi za doveka!

Nadevam se, či sadaržánjétu na tuj knjigče ti ij dunélu zaduolstvu i pumurevanji na Tojta raznimirina duša i pámeć. Aku ij taj já, tugázi moža da bada zaduolin, či sam si izpalnal céla s kojtu sam pisal tezi tabletći. Aku pak ne blo da badi tuj neštu, si išta uproška ud Tébe, za skapotu vreme, kujétu si ij izgubil, katu si se trudil da četéš knjigčitu. Na sekakaj náčin, nadevam se, či i dálja za ustánimi taj kaćétu smi bli i du sigá, tojest istenscí PRIJATELE!

Sadaržánji

Argument-----	5
Se deli zemete-----	8
Da právimi politika!-----	13
Prámpura-----	18
Paltenika-----	23
Dedu Jocu na Faršángji-----	28
Časnov luk ali arpadžik-----	33
Sé u-idno, sé u-idno,/Sám' u nakáz i u zlo----	38
Svatbársku uplákvanji-----	42
Udata ij u kašti!-----	46
Bože, mili, kakva Ránga!-----	53
“Štu' vida...”-----	59
“Ud tuka, pa pá tuka”-----	64
Dedu Vanjuka si ij fáanal glavata-----	70
Da páza kaštata-----	79
Sádžeka-----	87
Bábnotu sandače-----	95
U mestu sklučvanji-----	103